

Universitätsbibliothek Wuppertal

Sexti Julii Frontini, Viri Consularis, Quæ Exstant

Frontinus, Sextus Iulius

Amstelodami, 1661

Liber primus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1185](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1185)

INDEX CAPITUM.

- CAP. I. **D**E occultandis
consiliis. tur non deesse, aut usus eo-
rum expleatur.
- CAP. II. De explorandis con-
siliis hostium. CAP. VIII. De distringendis
hostibus.
- CAP. III. De custodiendo sta-
tu belli. CAP. IX. De seditione mili-
tum compefcenda.
- CAP. IV. De traducendo ex-
ercitu per loca hostium in-
festa. CAP. X. Quemadmodum in-
tempeftiva postulatio pugnae
inhibeatur.
- CAP. V. De evadendo ex lo-
cis difficillimis. CAP. XI. Quemadmodum
incitandus fit ad praelium
exercitus.
- CAP. VI. De insidiis in itinere
factis. CAP. XII. De dissolvendo me-
tu, quo milites ex adversis
omnibus conciderunt.
- CAP. VII. Quemadmodum
ea quibus deficiunt videan-

7

S E X T I
J U L I I F R O N T I N I,
V I R I C O N S U L A R I S,
S T R A T E G E M A T I C O N
L I B E R P R I M U S.

C A P U T I.

De occultandis Consiliis.

E X E M P L U M I.

M Porcius Cato, devictas à se Hispania civitates existimabat ² in tempore rebellaturas, fiducia murorum. Scripsit itaque singulis, ut diruerent munimenta, minatus bellum, nisi confestim obtemperassent: epistolasque universis civitatibus eodem die reddi jussit. Unaquæque urbium sibi soli credidit imperatum. Contumaces conspiratio potuit

M Porcius Cato] In Vet. Parif. est Portius. Sed prior est originalis *πορφ.* Ut ab ove O. vii, asino Afini: Sic à porco Porcii, non Portii. Ita minutissima etiam sunt *δορυμνα*; ac vilia mihi aurea.

² In tempore rebellaturas] Lib. II. cap. I. existimavit ardori cedendum in tempore: id est, opportunè, in occasione. De Celtiberis loquitur Hi-

spaniæ populis, apud quos CCCC. simul urbium muros, quæ intra Bethini amnem sitæ erant, uno die solo æquavit. Historia refertur à Polybio & Appiano in Hispanicis. Ad dam Plinium, seu quisquis auctor est, de Vir. Illustr. à quo hæc verbotenus serè desumpta: *Consul Celtiberos domuit; Et ne rebellare possent, literas ad civitates singulas misit, ut muros diruerent: quum una-*

A A qua-

potuit facere, si omnibus idem denuntiari ¹ notum fuisset.

II. ² Himilco dux Pœnorum, ut in Siciliam ³ inopinatus appelleret classem, ⁴ non pronunciavit quo proficisceretur, sed tabellas, in quibus scriptum erat, quam partem peti vellet, univērsis gubernatoribus dedit signatas; præcepitque, ne quis legeret, ⁵ nisi vi tempestatis à cursu prætoris navis abductus esset.

III. C. Lælius ⁶ ad Syphacem profectus ⁷ legatus, quosdam ex tribunis & centurionibus, per speciem servitutis

quaque sibi soli imperari putaret, fecerunt: id est, confestim obtemperaverunt. August. Nerrucius in monumento hujus triumphi: PAREANT. ERGO ET. NOSCANT. OMNES. S. P. Q. R. IMPERIUM. DEOR. NUMINE. ET. MILITUM. FORTITUDINE. ET. TUERI. ET. REGI.

1. Notum fuisset] Notum tunc fuisset, Par. Cod.

2. Himilco dux Pœnorum] Sequimur lectionem optimorum & doctissimorum virorum Casauboni & Scriverii, quæ est Himilco, non Hamilcar; ut malè in V.P. editum. Et mirum est, à vulgatis illud hæcenus retentam; & à Plantino recusum. Qui historiam sive strategema ex Polyæno novit, lib. V. ep. 2. de correctione non dubitabit. Nec aliter video pridem legisse Schefferum de milit. navali veterum, lib. III. c. 3.

3. Inopinatus] Scriptum fuit in in meo inopinanter; cujus margini, ne quid dissimulem, alius ascriptit inopinans, pro inopinatus: quod vix Latinum censeo. Alii omnes inopinatus. Glossæ inopinanter: ἀνεσδοκίητος. Certe aut ino-

pinatus scribendum, aut inopinanter. Exempl. 8. Sub quibus inopinato bello affusus. cap. IV. inopinatus Thermopylas trajecit.

4. Non pronuntiarvit] Ita melius, quàm pronuntiarvit; quod est in nostro MS. Nam pronunciare, est palam pronunciare, lib. II. cap. 7. ex. 1. sive palam dicere, ut explicat sese infra; palam pronunciare; ubi perperam, porro nunciare substituunt. Isidorus de Pharo: Vfus eius &c. ad pronuntianda vada, portusque introitus.

5. Nisi vi tempestatis] MS. nisi vi & tempestate. Figura est ἐν ἀ/ῆ δὸν. Malo receptum: nisi vi tempestatis. Sic vis venti legitur apud Lucret. Cursus navis ὁ πρὸς. Græci magistri: Πρὸς ἢ νεχλος ἐπὶ ὑγρῶν ἀέρεται. Nihil frequentius apud bonæ notæ scriptores.

6. Ad Syphacem] Symphacem junior Parisina. Græcis est σὺφαξ, non σὺμφαξ; & ita reliquis Latinis.

7. Legatus, quosdam ex tribunis, &c.] Et hoc loco patet vestigium incuriæ, quâ correctorum operæ sapiusculè Vet. Pâr. deformarunt, malè interpungendo, & suo

tis ac ministerii exploratores secum duxit, ex quibus L. Statorium, quia sæpius in eisdem castris fuerat, quidam ex hostibus videbantur agnoscere, occultandæ conditionis ejus causa, 1 baculo; ut servum, castigavit.

IV. Tarquinius Superbus pater principes Gabiorum interficiendos arbitratus, quia hoc 2 nemini volebat commissum, nihil nuntio respondit, qui ad eum 3 à filio erat missus: tamen virga, eminentia papaverum capita, cum forte in horto ambularet, 4 decussit. Nuntius sine responsione reversus, renunciavit adolescenti Tarquinio, quid agentem patrem vidisset: ille intellexit idem esse eminentibus faciendum.

V. C. Cæ-

suo arbitrio factum ex vocibus distorquendo. Scriptum fuit, ut hæc editum; unde incuriosi nimis illi ediderunt, *legatos quosdam ex tribunis*: Corruptè *εξ υερ' αυισοειου*. In eadem editione paullo post, *quem quidem*, pro *quidam ex h.* legitur.

1. *Baculo, ut servum, castigavit*] Tacitus II. Historiarum: *Sumptum de eo supplicium servilem in modum*. Et propriè *castigavit*, dicit, quod verbum passim extenditur ad fustes & flagella. Ita Latinus 2è Pauli *καταδικαζων, castigo* vertit. Optimæ Glossæ; *Castigat: υερεις, δεξι.* Facil. l. 3. π. de Offic. Præf. Vig.

2. *Nemini volebat commissum*] Ita primus omnium Modius correxit; cujus emendationi tres scripti Scriveriani respondent, & ipse suorum inspector Scriverius. Omnino rectè. Nam quod vulgò inferciunt *immotescere*, è glossa est. Quod sequitur, *tamen*; id tantum explico. Et ita quandoque sumptum memini. Vellejus. II. *Nec ta-*

men in eos, qui contra armatulerant, sed in multos insones servum. Ubi frustra sunt correctores, qui receptum in tantum emendare conati sunt.

3. *A Filio*] Sic idem Modius; cum antea esset, *à consilio*. Sed quod inter consilia retulit Strategicus, Florus superbiam fuisse interpretatur; melius alii prudentiam & calliditatem summam, ac consilium evulgaretur, fuisse volunt.

4. *Decussit*] In MS. meo, *excussit*. Prius placet, nec aliter scripsit Frontinus; nec aliter Florus: *eminentia forte papaverum capita virgulâ decussit*. Conveniunt omnes præter Ovidium, qui dicit, liliorum capita excussisse. Græcis sunt *καδικαι* vel *καδικαι papaverum capita eminentiora*, *ε' μυκρων καφυλας*. Plinius lib. XIX. cap. 8. de papavere: *Fuisse autem in honore apud Romanos semper, indicio est Tarquinius Superbus, qui legatis à filio missis decutiendo papavera in horto altissima, sanguinarium illud responsum hac facti ambage reddidit*:
A 5 Nem-

V. C. Cæsar, 1 qui suspectam habebat Ægyptiorum fidem, per speciem securitatis, inspectione urbis, atque operum, ac simul 2 licentioribus conviviis deditus, videri voluit captum sese gratia locorum, 3 & ad mores Alexandrinos vitamque deficere: atque inter eam dissimulationem præparatis subsidiis, occupavit Ægyptum.

VI. Ventidius Parthico bello adversus Pacorum Regem, non ignarus Pharneum quendam, 4 natione Cyrrestem, ex his, qui socii videbantur, omnia quæ apud ipsos agebantur, nuntiare Parthis; perfidiam Barbari ad utilitates suas convertit. Nam quæ maxime fieri cupiebat, ea vereri se ne acciderent: quæ timebat, ea ut evenirent optare se simulabat. Sollicitus itaque, ne Parthi ante transirent Euphraten, 5 quàm sibi supervenirent legiones, quas in Cappadocia trans Taurum habebat, studiosè cum proditore egit, ut solenni perfidia Parthis suaderet, per Zeugma trajicerent exercitum, 6 qua & brevissimum iter est, 7 & omisso alveo Euphrates decurrit. Namque si illac venirent, asse-

vera-

Nempe, idem esse eminentibus faciendum. Parile quid de Thraſybuli Mileſio à Dionys. refertur. IV. 63. antiq. Rom.

1. Qui suspectam habebat Ægyptiorum fidem] Suspecta mihi illorum lectio est, qui perſpectam malunt minimè addicentibus libris. Glos. *Perſpectus* (περσπικῶς, id est, perspicax) ἐν αὐτοῖς ὄραται. *Suspectus*, ὑποπτικῶς. Hoc à Frontino est, illud minus.

2. Licentioribus conviviis] MS. noster *licentiosus*. Quod nullo jure damno. In Vet. Glossario *licentiosus* exponitur *περσπικῶς*. Infra: liberalissima Cyri epula.

3. Et ad mores Alexandrinos V. q. deficere] Alias, ut ad m. A. v. q. deficeret. Atque ita in seniore Parisiensi.

4. Natione Cyrrestem] Legunt hæc libri *Tyriestem*, testante Modio. *Cyrrestes* (non *Cyrestes*, ut in Plantinianâ) dictus à Cyro, urbe Syriæ. Stephanus: Κυρρῆστῆς, πᾶσι τῆς Κόρρης. Alii *Phaneum*, legunt, pro *Pharneum*.

5. Quàm sibi supervenirent legiones] Ex improvîso nimirum & inopinanter supervenirent.

6. Quà & brevissimum iter est] *Ἀεραίνῶς itiner* in Vet. MS. Quod indignum est avo nostri Julii. Sic apud Manilium: *Fecit & ignotis itiner*. Itiner *Ἀσπιδημῆς, ἐμπερῆς*, quod magis Poëtici. Glossarium: ἐν δέῃα ὁδοῖς, *itiner*.

7. Et omisso alveo] *Perperam emisso* in P. *Ζεῦγμα πέλις σελῆς ἐπὶ τῆς ἐνφραγῆς*. Stephanus. In nostro MS.

verabat se opportunitate collium usurum, 1 ad eludendos sagittarios. Omnia autem vereri, 2 si se in patentes campos projecissent. Inducti hac affirmatione Barbari, inferiore itinere, 3 per circuitum adduxerunt exercitum: dumque fusiores ripas, 4 & ob hoc operosiores pontes jungunt, instrumentaque moliantur, quadraginta amplius dies impenderunt: quo spacio Ventidius ad contrahendas usus est copias: eisque triduo antequam Parthus adveniret receptis, 5 acie commissa, 6 vicit Parthos, & interfecit.

VII. 6 Mi-

MS. *Decucurrit*, pro *Decurrit*, quod propriè etiam de fluminibus dictum. Sic *decursus aqua* apud Lucret. & Virgilium.

1. *Ad eludendos sagittarios*] Probat correctores *excludendos*, quod minus sapit. Donatus ad illud Terentii Eunuchi: *eludet ubi te videntum*. *Eludere*, inquit, propriè gladiatorum est, cum vicerint. Cicero: *quamdiu etiam furor iste tuus eludet? Eludere est finem ludo imponere*. Qui scriptorem hunc novit, de lectione non dubitabit.

2. *Si se in patentes campos projecissent*] Istud *in* non magis hic probum est, quàm quod editionum veterima habuit *infra*: *si se infra patentes campos projecissent*. Nihil miramur, præsertim cum sit mira quædam aliàs librorum consonantia receptam *προσθεν* propugnantium, quod & multis ex locis manifestum. Lib. II. cap. 2. à Romanis autem, quorum robur in pedibus erat, campestria teneri; Pœnos in plana deduxit. Ubi *campestria* vocat, quæ eodem libro cap. 5. *patentia*; Græci *πεδιά χωρία*. Apulejus: *Immitto me campis subprentibus*, id est, *in*, non *infra* cam-

pos. Varus lib. III. Excellentium:

Tum litterator creditos

Ludo Faliscum liberos,

Causatus in campi patens,

Extraque muros ducere,

Spatiando paulatim trahit

Hostilis ad valli latus.

3. *Per circuitum*] Circuitus, *περίοδος*. Agathias l. III. *περὶ εἰας Ἀγλαυφανέως* vocavit. Ex. II. *tantum circuitu majorem hostem aggressurus*.

4. *Et ob hoc operosiores pontes jungunt*] Hæc lectio non coheret: quare Cl. Salmasius *operosiore* ponte legendum existimat. *Ripas* ponte *jungere*, rectum & Latinum est. *Scrivere*.

5. *Acie commissa*] Vet. Cod. Par. addit, *copiis*: legitque; *acie commissa, copiis vicit Parthos, &c.* Quod mihi videtur *παράκλησιν*. *Infra* lib. III. *acie commissa, impeditos religione hostes vicit*. *Commisissâ*, est *initâ* & *accensâ*. Sallustius, *Quibus dictis mox prælium committere, Πόλεμον ἠρβίσαντο*. Nam hoc est pugnam, aciem, prælium committere. Græci dicunt *συγκράσιν καὶ εὐρίπασιν τὴν πόλεμον*. Et in Glossis absolute *committere* exponitur, *συμβάλλειν μάχην*.

6. *Vicit Parthos & interfecit*] Legendum

VII. 1 Mithridates circumvallante Pompejo, fugam in proximam diem moliens, hujus consilii obscurandi causa, latius & usque ad applicitas hosti valles, 2 pabulatus, colloquia quoque cum pluribus, avertendæ suspicionis causa, 3 in posterum constituit. Ignes etiam frequentiores per tota castra fieri iussit. Secunda deinde vigilia, præter ipsa castra hostium agmen eduxit.

VIII. Imperator Cæsar Domitianus Augustus Germanicus, 4 cum Germanos, qui in armis erant, vellet opprimere, nec ignoraret majore bellum inolutione inituros, si adventum tanti ducis præsensissent, profectioem suam 5 censu obtexuit Galliarum. Sub quibus 6 inopinato bello affusus, contusa immanium ferocia nationum, provinciis consuluit.

IX. Clau-

gendum ex MS. *vicit Pacorum & interfecit*. Sic me docuit vir optimus & amicissimus Joh. Fred. Gronovius ex Floro libro IV. cap. 9. & Justino XL. 4. Nihil notius illo bello intet Ventidium & Pacorum. Lege Plutarchum in Antonio & Appianum in Parth. Tacitus Germ. *Intra Ventidium dejectus Oriens*.

1. *Mithridates*] Parisinus, *Mythridates*. MS. verius *Mithradates*, Græcâ formâ: *Μιθραδάτης* enim eferunt, quod Latini *Mithradates* a in *i* non *Mythridates*. In nummis antiquis, quorum copiam mihi fecit doctissimus antiquarius Clivenfis, H. Evvichius, ita conceptum hoc nomen: ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΜΙΘΡΑΔΑΤΟΥ ΕΥΠΑΓΩΡΟΣ.

2. *Pabulatus*] Verbum castrense est, tacticis non oratoribus solenne. Vide Gellium lib. XVII. c. 2.

3. *In posterum*] Sic decisum libri. MS. tamen *imposterum*. De

quo, etsi leve sit, monendum putavi. Prius placet *κατ' ἐλλειψιν*. Et sic Græci loquuntur *τῆ ὑστερίᾳ*, sive *τῆ ἐπίσσει*.

4. *Cum Germanos, qui in armis erant*] Id est, armati. Sic apud Varroem: *Servi in armis contra dominos*. Heliodorum: *ἐν ὄπλοις ἄνδρες*. Aët. I. 10. *ἐν λευκῇ ἐδῆν*. Jacob. II. 2. *ἐν ἐδῆν λαμπρῶ*. Eodem modo Solinus cap. 2. *Campus Ennensis in floribus semper*.

5. *Censu obtexuit*] Minus rectè & concinnè *sensu* in P. editum est. Nec placet Modio quod sequitur: *Sub quibus*; cum præcedentia alii sic legant: *profectionis sua sensus obtexuit Galliarum*.

6. *Inopinato bello affusus*] Nihil notius utriusque lingua Scriptoribus, quàm confusio *πολέμῃ & μάχῃ*: quæ duo tamen Criticis differunt. *ἄλλο πόλεμῳ ἢ ἄλλο μάχῃ*. In Leonis Imp. Constitutionibus

IX. Claudio
que ejus, an
re, idcircoq
bellum m
plo erant)
nibale, cu
fortissimo
relinquet
totidem
retur, ne
citatem re
imicibus,
quod signu
si Consulur
plicitatis ag
reducit ad H
Pennonum,

bis polius
que, namq
ha apud alio
tionibus non
fate, ceteris
tus est, qu
cum invicem
tinus Pacar
dofiti: locum
calitatem p
namque ut
cum belli
tano, unum
zau. Sicut
vis à Ver
cuncta obli
1. Inq
pugnatum
2. Inter
Facies cast
pud Sallustian

IX. Claudius Nero, cum cuperet Hasdrubalem, copiasque ejus, antequam Hannibali fratri jungerentur, occidere, idcircoque festinaret, se Livio Salinatori collegæ suo, cui bellum mandatum fuerat, (parum fidens viribus, quæ sub ipso erant) adjungere, neque tamen discessum suum ab Hannibale, cui oppositus erat, sentiri vellet, decem millia fortissimorum militum delegit, præcepitque legatis, quos relinquebat, ut eadem stationes & vigiliæ æque agerentur, totidem ignes arderent, eademque facies castrorum servaretur, ne quid Hannibal suspicatus, auderet adversus paucitatem relictorum. 3 Cum deinde in Umbria, occultatis itineribus, collegæ se junxisset, vetuit castra ampliari, ne quod signum adventus sui daret Pœno; 4 detracturo pugnam, si Consulum junctas vires intellexisset. Igitur incscium duplicatis aggressus copiis superavit, & velocius omni nuntio, rediit ad Hannibalem. 5 Ita ex duobus callidissimis ducibus Pœnorum, eodem consilio alterum celavit, alterum oppressit.

X. The-

bus πολέμω κατὸς vel ἡμέτερος & μὲν κατὸς pro: eodem ponuntur. Ita apud alios. De Romanis vetustioribus non loquar, Livio, Cæsare; cæteris; quibus nihil frequentius est, quàm positio harum vocum invicem, belli & pugna. Latinus Pacatus in Panegyrico Theodosii: *locum bello ante capere, speculatum egredi. Postea; Vix sursum manus invicta transferat; jam locum belli tenebat.* Sic apud Poëtam: *μὴταῦθ' ἐμύχης & δριστεύει,* aut *ἰσχυρὸν ἄλλης.* Quod quamvis à Veteribus non observatum, tamen observatione dignum est.

1. *Jungerentur, occidere*] Vet P. *jungerentur, excidi.* Ineptè.

2. *Sentiri vellet*] Idem, *velle.* *Facies castrorum,* ut *facies urbis* apud Sallustium.

3. *Cum deinde in Umbria*] Alias, *demum.* In MS. *occultis* pro, *occultatis itineribus.* Perperam: Lib. II. cap. 5. *parte quoque navium post quædam promontoria occultata.*

4. *Detracturo pugnam*] Quid illud *detracturo*? Haud dubiè legendum *detractare.* Ut Livio *detractare militiam.*

5. *Ita ex duobus callidissimis ducibus*] MS. *calidissimis,* ex Græcâ figurâ: Sic *ἡμεῖς* Aristophanis interpretes in Pluto exponit *παροξυνοῦ, πολυνοῦ, ἐκλεγοῦ.* Placet tamen adfentientibus reliquis *callidissimis.* Callidissimus dux *ἰσχυρὸς & πολυβουλός.* Nepos noster Hannibale: *Fabius callidissimus Imperator.* Explicat Frontinus sese infra cap. 8. ex. 7. *propter calliditatem & peritiam bellandi.*

X. Themistocles Athenarum Dux exhortans suos ad succitandos festinanter muros, quos iussu Lacedæmoniorum dejecerant, 1 legatis Lacedæmone missis, qui interpellerent, respondit venturum se ad diluendam hanc existimationem, & pervenit Lacedæmonem: ibi simulato morbo 2 aliquantum temporis extraxit, & postquam intellexit suspectam esse tergiversationem suam, contendit, falsum ad eos 3 rumorem perlatum; & rogavit, ut mitterent aliquos 4 ex principibus, quibus crederent de munitione Athenarum. 5 Suis deinde clam scripsit, ut eos, qui venissent, retinerent, donec refectionis operibus, confiterentur Lacedæmoniiis, munitionis esse Athenas, nec aliter principes eorum redire posse, 6 quam si ipse remissus foret: quod facile prastiterunt Lacedæmonii, ne unius interitum multorum morte pensarent.

XI. L. Furius exercitu producto in locum iniquum, cum constituisset occultare sollicitudinem suam, ne reliqui trepidarent,

1. Legatis Lacedæmone missis] Mendose Lacedæmonem habuit Parisiensis. Nam legatos Lacedæmone Athenas miserunt. Lege Thucyd. lib. I. & Diodorum XI.

2. Aliquantum temporis extraxit] Idem liber temporum: Duriusculè. Tempora, χρόνοι, vide Charisium. Extrahere, est diem de die proferre. Justinus in eadem narratione: Diem de die proferendo, spatium consummando operi quarebat. Alio sensu dixit Val. Maximus lib. II. cap. 10. diem extrahere, quod Agellio est, diem eximere, cui contrarium est discindere. Glossæ Veteres: Discindendi τμητίας, ἐν τῷ τεμεῖν τὸς δίκας.

3. Rumorem perlatum] Τὸ perlatum omittit idem Par. Παρεκκλήσε τὸς ἀρχοντας μὴ πιστεύειν κεναῖς φήμας. Nepos: apud eos conten-

dit falsa his esse delata.

4. Ex principibus] Civitatis. ἐκ τῶν πρῶτων τῆ πόλεως: Principes sunt πρῶτοι. Auctor apud Aristophanis Scholiasten: ἀλλ' ἐπιλεψάμεθ' αὐτῶν ἀρχῶν τὸς ἐνοίει. Ἐπισεὶ ἀγαφρονας, πόπ' ἐς ἐμπέφυγ. Polyænus vocat κατισθηπὸς ἀπίστος.

5. Suis deinde clam scripsit] Justinus: Tum Themistocles per secretum Magistratibus scribit Atheniensium. Paulo aliter Diodor. XI. Et statim: operibus refectionis de ædificatione dixit. Ita vocem ἀπατελισμοῦ usurpant Plutarchus & Polyb. Aristoteles ἐργῶν vocat initio Nicomach. Nihil frequentius Jætis.

6. Quam si ipse remissus] Istud si Paris. excludit. Retineo in frequentibus lectionem: Quod facile prastiterunt Lacedæmonii, non Lacedæ-

darent, paulatim se inflectens, tanquam circuitu majore hostem aggressurus, conuerso agmine, ignarum rei quæ agebatur, exercitum incolumem reduxit.

XII. Metellus Pius, in Hispania interrogatus, quid postera die facturus esset, ¹ Tunicam meam, si id eloqui posset, inquit, comburerem.

XIII. M. Licinius Crassus, percontanti, ² quo tempore castra moturus esset, respondit, ³ Vereris ne tuba non exaudias

Lacedæmoniis; ut in eodem exemplari fuit editum.

1. *Tunicam meam, si id eloqui posset (inquit) comburerem*] Scriptor de Viris Illustribus cap. 61. *Quum omnia proprio & subito consilio ageret, amico cuidam quid acturus esset roganti: Tunicam, inquit, meam exurerem; si eam consilium meum scire existimarem: ubi vulgo male legitur exurerem & exurerem. Quod miror à doctiss. Schotto intactum.*

2. *Quo tempore castra moturus esset*] Ducturus exercitum: ut apud Poëtam, *Nos castra mouemus, in personâ Imperatoris. Movebantur autem castra post exauditam tubam. Pollux I. 10. §. 19. ὑπερολογίζω τὸ εἰς ἔφοδον. Unde ingens ὑπερολογία ab Appulejo commissa est in illis: castra*

commovit, & aciem direxit, & classicum personavit. Nam classicum personare, est signum φωνικόν, quod castrorum commotionem & aciei directionem præcedit. Par exemplum de Antigono notarunt Historici. Qualem περιεργίαν magnus Casaubonus observat ad Theophrasti characteres ethicos. Solebant verò Duces Atheniensium scripto significare, quid opus factis suis centurionibus & tribunis. Vide Suidam in πινάκιον.

3. *Vereris, ne tubam non exaudias*] In antiquo Par. *Vereri se, ne tuba id audiat.* Aliis; *Vereris, ne tuba id audiat,* adnotante Scribario. Et sic in ora scriptum fuit libri Wecheliani, quo usus olim præstantiss. Modius. Quod non exptessum, longeque minus est.

C A P U T II.

De explorandis consiliis hostium.

EXEMPLVM I.

SCIPIO Africanus, capta occasione mittendæ ad Syphacem legationis, cum Lælio fervorum habitu ¹ tribunos

1. **T**ribunos & centuriones le-
tissimos] Nihil mirandum: quanquam in Vet. Cod. Par. copit-
la videatur περιέλκιν. Perperam:
Nam

nos & centuriones lectissimos ire iussit, 1 quibus curæ esset perspicere regias vires: hi ut liberius castrorum positionem scrutarentur, equum de industria dimissum, tanquam fugientem perfectati, maximam partem munimentorum circueverunt: quæ cum nuntiasent, incendio confectum est bellum.

II. Q. Fabius Maximus 2 bello Hetrusco, cum adhuc incognitæ forent Romanis ducibus sagaciores explorandi viæ, fratrem 3 Fabium Cæsonem, peritum linguæ Hetruscæ, iussit Hetrusco habitu penetrare 4 Ciminiam silvam, ante militi nostro intentatam: quod is adeo prudenter atque industrie

Nam alii tribuni, alii centuriones. Frontinus supra, cap. I. C. Lalius ad Syphacem profectus legatus, quosdam ex Tribunis & centurionibus; &c. Infra: Imperavitque tribunis; & primis ordinibus & centurionibus; id est, primorum ordinum centurionibus. Tacitus III. Histor. Occisi sex primorum ordinum centuriones.

Arrianus τῶν πρώτων ἀρχαίων ἐπιστάτης appellat, & in agmine cum tribunis incessisse ante signa & circa signa perhibet: ἐπέλα τὸ σημεῖον τὸ πρῶτον εὐδοκίᾳ φάλαγγος, καὶ ἀμφὸς αὐτῶν ὁ ἡγεμὼν τῶν φάλαγγος Οὐάλλης, & ὁ ὑπαρχὸς, καὶ οἱ χεῖλαι οἱ αἰσθηταί, & οἱ ἐκτόνοι οἱ αἰσθηταί, οἱ τῶν πρώτων ἀρχαίων ἐπιστάται. Vides primæ cohortis centuriones cum tribunis ab Arriano junctim recenseri, ut ferè semper ab auctoribus aliis. Cæsar lib. VI. de Bello Gallico: Labienus noctu tribunis militum, primisque ordinibus convocatis, quid sui sit consilii proponit. Item lib. V. primorum ordinum centuriones appellat, quos & cum tribunis nominat: Sabinus quos in præsentia tribunos militum circum

se habebat, & primorum ordinum centuriones se sequi jubet. Ita passim alii.

1. Quibus curæ esset perspicere] Prospicere P.

2. Bello Hetrusco] Sine adspiratione Hetrusco in P. ut ubique. Placet editum δὲ τῶν ἑτέρον ὄντων: quod & Servius monuit. In eodem pro Romanis mox legitur XX. & τὴν viam reticetur. Nescio quo jure.

3. Fab. Cæsonem] Alii C. Claudium vocant, quos Livius citat lib. IX. 36. Hetruscus habitus Floro est pastorius, Τυρρηνός. In Romulo: Latini, Tusci que pastores. Tusci autem & Hetrusci iidem. Sic Græcis τρωαὶ (non θρωαὶ) & τυρρηνία.

4. Ciminiam silvam] P. Cuminiam. MS. Geniniam. Sed Geminus, pro Ciminus aut Ceminius feram lubens solenni errore. Cuminiam autem puto in Ciminiam mutandum: nam Ciminus & Ciminus dictus fuit iste saltus, de quo quidam frustra dubitant; non Cuminus. Sic Titus fl. & Titius pro eodem dicebant Veteres. Ptolemai

strie fecit, ut transgressus silvam, 1 Umbros Camertes, cum animadvertisset non alienos nomini Romano, ad societatem compulerit.

III. Carthaginenses cum animadvertissent Alexandri ita magnas opes; ut Africæ quoque immineret, 2 unum ex civibus virum acrem, 3 nomine Hamilcarem Rhodinum, jusserunt simulato exilio 4 ire ad regem, omnique studio in amicitiam ejus pervenire: qua is potitus, consilia ejus nota civibus suis faciebat.

IV. Idem

mæi Græca *τινός* vocant, quem Plinius Titium. Virgilius Cimini montem & lacum memorat *Æn.* VIII. Et Cimini cum monte lacum. Mentio apud Livium in hac eadem narratione *Ciminia silva* & *Ciminiorum saluum*, idemque etiam *Ciminii montis* meminit. Quod autem subjungit Frontinus, Ciminiam silvam ante militi R. intentam fuisse, in eo Livium imitatur, à quo fermè & Flori & ipsius expressa: *Silva erat Ciminia magis tum invia atque horrenda, quam nuper fuisse Germanici salus.* Idem Hetruscis literis eruditum fuisse hunc Fabii fratrem, qui Ciminiam silvam exploravit, & commercio linguæ fefellisse non obscure indicat, qui tamen hæc postremo adjicit: *Sed neque commercium lingua, nec vestis, armorumque habitus sic eos texit, quàm quod abhorrebat à fide quenquam externum Ciminios salus intraturum.* Quin & audaci simulatione cum se hostibus immiscuisse, & principum ejus gentis colloquia petisse, clarè tradit. Quod de nocte Florus addidit; è genio suo est, sed *νεκτ' ἀνιστοχέων.*

1. *Umbros Camertes*] Corruptè *Cameretes* in MS. Locus enim Græcis *Καμέρη* est vel *Καμείριον*; Romanis *Cameria*, *Camarium* vel *Camerinum*. Reliqui verius *Cameretes*. Τὸ ἰδιώτῃ ἀνεγέγραπται. Atque ita Plinio vocantur. Inscriptio Veter. in Hispania. **NEC. BELLONA. QUAM. CAMERTES. ADORANT.**

2. *Unum ex civibus virum acrem*] *Acer* est *δενδρὸς*. Sic lib. II. cap. 1. *miles acer*. Servius ad illud Virgiliti: — *acris Oronti. Fortis, aliàs velocis: quidam acrem in unquamque rem vegetum ac nimium tradunt.* Et ita Græci suum *δενδρὸς*.

3. *Nomine Hamilcarem Rhodinum*] Liber calamo exaratus: *Rodonum*. Scribo *Rhodanum*. Atque ita Justino vocatur lib. XXI. *Mittunt ad speculandos ejus animos Hamilcarem, cognomento Rhodanum, virum solertiâ faciendiâque præter ceteros insignem.* Quod sequitur in P. *stadium*, ut *ὄδῳ πρὸς ἑγγύῃ* planè jubemus exulare.

4. *Ire ad regem*] Idem MS. *ad ire ad regem. ἀρχαίως.*

IV. Iidem Carthaginienſes 1 miſerunt, qui per ſpeciem legatorum longo tempore Romæ morarentur, exciperentque conſilia noſtrorum.

V. M. Cato in Hiſpania, qui ad hoſtium conſilia aliâ viâ 2 pervenire non poterat, juſſit trecentos milites ſimul impetum facere in ſtationem hoſtium, raptumque unum ex his in caſtra perferre incolumem: 3 tortus ille, omnia ſuorum arcana confeſſus eſt.

VI. C. Marius Coſ. 4 bello Cimbrico & Teutonico, ad excutiendam Gallorum & Ligurum fidem, literas eis miſit, quarum pars prior præcipiebat, ne interiores, 5 quæ præſignatæ erant, ante tempus certum aperirentur; eaſdem poſtea ante præſtitutum diem repetiit, & quia reſignatas reppererat, 6 intellexit hoſtilia agitari.

Eſt etiam aliud explorandi genus, quo ipſi duces nullo extrinſecus adjutorio, per ſe provident. Sicut

VII. 7 Æmilius Paulus Coſ. bello Etruſco apud oppidum Coloniam demiſſurus exercitum in planiciem, contem-

1. Miſerunt, qui per ſpeciem] P. propter. Cap. I. Per ſpeciem ſervitutis & miniſterii, & ibidem: per ſpeciem ſecuritatſ. Hoc placet, illud minus. Miſerunt, qui eſt ἑλ- λήψις.

2. Pervenire non poterat] Malè potuerat, in P.

3. Tortus ille] In eodem tortusque. Ælianus apud Suidam: Εκεῖνον &c. περιβλέσσει, & καὶ ἐπιτόμιον ἀληθῆ λέγει. Synæſius in epiſtolis, Ἄξιόν βασιλεῖον τῶν ἀληθεῖων ἡγεμονῶν dixit.

4. Bello Cimbrico & Teutonico] Vitioſè Cymbrico editum fuit in Plantiniana. Deinde Theutonico ſcribunt cum ſpiritu. Hoc ἀξιόφορον. In ſcriptore Viror. Illu-

ſtrium lego: Teutonas in Gallia apud aquas Sextias, Cimbros in Italia in campo Caudio vicit. Teutonas ὄρχαικός, pro Teutones. Alii vocant Teutonos.

5. Quæ præſignatæ erant] Εμφανικώτερον. Alias ſignatæ teſtante Scriverio. Dies præſtitutus eſt ἰπεροβία.

6. Intellexit hoſtilia agitari] Sic hoſtilia facere dixit Tacitus lib. XV. Annal. & hoſtilia referre Livius. Legati retulerunt omnia hoſtilia.

7. Æmilius Paulus Coſ. bello Etruſco apud oppidum Coloniam] Coloniam retinet Ottelius. At conjicit Vir accuratiſſimus Joh. Fred. Gronovius: Æmilius Papius Coſ. bello Etruſco apud oppidum Telamona.

templatus procul avium multitudinem ¹ citatiore volatu è silva confurrexiffe, intellexit illic aliquid infidiarum latere, quod & turbatæ aves, & simul plures evolaverant. Præmissis igitur exploratoribus, comperit decem millia Bojorum, excipiendo ibi Romanorum agmini imminere: eaque alio, quam expectabatur, latere, missis legionibus, circumfudit.

VIII. Similiter ² Tifamenes Orestis filius, cum audisset jugum ab hostibus natura munitum teneri, præmissis sciscitatu-
 quod rei foret: ac referentibus eis, non esse verum, quod opinaretur, ingressus iter, ut vidit ³ ex suspecto jugo ⁴ magnam vim avium simul evolasse, neque omnino reside-
 re, arbitratus est latere illic agmen hostium: itaque circum-
 ducto exercitu ⁵ elusit infidiatores.

IX. Asdrubal frater Hannibalis ⁶ junctum Livii & Ne-
 rononis exercitum, quanquam hoc illi non duplicatis castris
 dissimularent, intellexit; ⁷ quod ab itinere strigiosiores nota-
 tabat

na. Mihi nefas est, tanti viri con-
 jecturam inceslere. Ibi enim cum
 collega C. Atilio Regulo (qui in
 eâ pugna oecubuit) feliciter adver-
 sus Bojos pugnavit L. Æmilius Pa-
 pus a. V. C. DXXXIX.

1. *Citatiore volatu è silva confur-
 rexisse*] Glossæ: *ἔτι τὰς, ci-
 ratim*. Et statim *τὴν* simul antè plu-
 res eliminat P.

2. *Tifamenes*] Sic ediderunt o-
 pera. *Tifamenes* tamen legit Scri-
 verius, nisi ignorantia sit in mendo.
 Vulgo est, *Thyamenus*. Et in P.
Horestis solenni more.

3. *Ex suspecto jugo*] Minus re-
 ctè suscepto à Stevvechio editum in
 Comment. ad lib. III. cap. 5. Ve-
 getii.

4. *Magnam vim avium*] Ut ap-
 pud Poëtam IV. Æneid. *Vis canum*.
 Alibi: *ni vis humana quotannis*

Maxima quoque manu lgeret.

5. *Elusit infidiatores*] P. exclu-
 sit. Vide quæ supra scripsimus.

6. *Junctum Livii & Neronis ex-
 erciturum*] Sic emendavit de conse-
 ctura Stevvechius, cum vulgò in-
 duceretur tunc Livii. Nihil ineptius.
 Correctionem Stevvechianam corrobora-
 tur Modii opinio, cui tale quid aut parile videtur deesse.

7. *Quod ab itinere strigiosiores
 notabat equos*] Morabundos & ter-
 giversatores. Ita Scaliger in Cata-
 lectis *strigosum* notat à Lucilio di-
 ctum, non ἰσχυρὸν, ut vulgò accipi-
 mus: Postea verò jumentâ maci-
 lenta ita dictâ, quasi strigare co-
 gantur præ macie, & quia malè cu-
 rata. Sabinus lib. VII. *equus stri-
 gosus*. Vetus Onomasticum: *Stri-
 gosus*, λαιγρός. Appositè Glos-
 sarium Cyrilli. *στεινός* (*seantós*,
 B 2 *strictus*,

tabat equos, & coloratiora hominum, ¹ ut ex via, cor-
pora.

strictus, ὑπερωδρῶς, ἀπλατῆς: scribo σεαφρός, σεαφρός, *strigosus*. Sic *strigosus habitus* & *strigosissimum corpus* apud Columellam. Agellius: *Equum strigosum* & *malè habitum*, sed *equitem ejus uberrimum* & *habitissimum viderunt*. Inde est *strigmentum* γλοιός. Glossi.

CYT. γλοιός, *strigmentum*, *destri-
gmentum*. Aliud: *strigmenta*, εὐ-
σμεῖα. Est autem εὐστρε, rasura.

1. *Ut ex via*] Illud ut excludit
P. *Coloratiora* sunt præ itinere &
Solis ardore rubicunda. Alio sen-
su *perusta* dicuntur à Calphurnio
Flacco.

CAPUT III.

De custodiendo statu belli.

EXEMPLUM I.

ALEXANDER Macedo, cum haberet vehementem exercitum, semper eum statum belli elegit, ut acie confingeret.

II. C. Cæsar bello civili cum exercitum veteranum haberet, hostium autem tyronem esse sciret, acie semper decertare studuit.

III. Fabius Maximus adversus Hannibalem, successibus præliorum insolentem, recedere ab ¹ ancipiti discrimine, & tueri tantummodo Italiam constituit, Cunctatorisque nomen, & per hoc summi Ducis meruit.

IV. Byzantii adversus Philippum omne præliandi discrimen vitantes, omissa etiam finium tutela, intra munitiones oppidi se receperunt: affecutique sunt, ut Philippus obsidionalis moræ impatiens recederet.

V. Hasdrubal Gisgonis filius secundo Punico bello ² in Hispaniam ductum exercitum, cum P. Scipio instaret, per urbes

1. **A**ncipiti discrimine] Hoc vo-
cant μέγρον ἀμφιβήτητον.
Curtius *ancipiti periculo* & *ancipiti acie* dixit. Varro quoque *ancipiti bello*. De Cunctatore Ennius: V-

nus homo nobis cunctando restituit rem.

2. *In Hispaniam ductum exerci-
tum*] Sic retinui. P. *vicium*. Quod non probo.

1. Neque

urbes divisit: itaque factum est, ut Scipio, ne oppugnatione plurium oppidorum distringeretur, in hyberna suos reduceret.

VI. Themistocles adventante Xerxe, quia neque in prælio pedestri, neque finium tutelæ, 1 neque obsidioni credebatur sufficere Athenienses, 2 auctor fuit eis liberos & conjuges 3 Træzæna, & in alias urbes emittendi, relictoque oppido, statum belli ad navale prælium transferendi.

VII. Idem fecit in eadem civitate Pericles adversum Lacedæmonios.

VIII. Scipio manente in Italia Hannibale, transmissio in Africam exercitu, necessitatem Carthaginensibus imposuit revocandi Hannibalem; sicque à domesticis finibus 4 hostile transtulit bellum.

IX. Athenienses 5 cum Decleam castellum ipsorum Lacedæ-

1. Neque obsidioni] Tolerandæ f. Aliàs legitur *subsidiõni*, & mox *amandã* pro *emittendi*. Mod.

2. Auctor fuit eis] Adversus Cyrsilum, qui suadebat Atheniensibus, ut in urbe manerent, Xerxemque reciperent; Cicero III. Off. Legitur etiam apud Demosth. Ἐν τῷ ἀδελφικῷ λόγῳ.

3. Træzæna] Græcâ formâ, pro Træzenem. Οἱ μὲν παλαιοὶ ἐς Τροίαν ἀπέστειλαν, οἱ δὲ ἐς Αἴγυπτον, οἱ δὲ ἐς Σαλαμῖνα: Herodotus. Conjuges & liberos Træzæna miserunt, senes in insulas deportarunt; ut inquit Aristides Oratione τῶν ἐπὶ τῷ περὶ ἄλλων.

4. Hostile transtulit bellum] Legit Freinshemius *in hostiles*: Sed nullo negotio. Non expectandum sed invadendum hostem potius rectè censuere Politici; ita tamen, ut locorum situs cognitus sit, & ut

imperator sciat, unde unde expediri comiteus possit. Quinimo semel hostem gravi clade affectisse, est patiam universam vicisse. Eodem motu civitates omnes percuntur, & respirare non possunt, cum in jugulo hostile ferrum est. Accedit agrorum hostilium devastatio, direptio bonorum, aliaque belli incommoda. Quin & sæpe ex hostium agris commentum & alimenta quis capit. Rectè alibi Justinus: Quippe aliter domi, aliter foris bella tractari, domi ea auxilia esse, quæ patriæ vires subministrant, foris etiam hostem suis viribus vinci. Ita sensit Hannibal, ita & Scipio.

5. Cum Decleam castellum] Editum in P. fuit *Deceliam*. Ut apud Nepotem Alcibiade: *Deinde Deceliam in Attica munierunt*. Sed utrumque scribunt periti correcto-

cedæmonii communissent, 1 & frequentius vexarentur, classem, quæ Peloponnesum infestaret, miserunt: consecutique sunt; ut exercitus Lacedæmoniorum, qui Decelæa erat, revocaretur.

X. Imperator Cæsar Domitianus Augustus, cum Germani more suo è saltibus & obscuris latebris subinde impugnant nos, tutumque regressum 2 in profunda silvarum haberent, 3 militibus per centum viginti millia passuum actis, non mutavit tantum statum belli, sed subiecit ditioni suæ hostes, quorum refugia nudaverat.

res. Græcis est Δεκέλεια, unde Decelia Latinorum, vel Decelæa; et in e vel i. Sic Ἀλεξάνδρεια, Alexandria & Alexandrea; Κασσάνδρεια, Cassandria & Cassandrea. Quæ vestigia sunt antiquitatis in Vet. libris & MSS. expressa. Deinde castellum vocat, quæ fuit δῆμος ἡ ἱεροπολιτικὸς φυλῆς.

1. Et frequentius] Idem P. & frequenter.

2. In profunda silvarum haberent] Elocutio Græcensis, à quâ non abhorret noster Frontinus. Sic profunda silva reperio apud Lucretium & Virgilium.

3. Militibus per C. Viginti &c.] Scriberius ex ingenio suo & ubique, limitibus.

CAPUT IV.

De transducendo exercitu per loca hosti infesta.

EXEMPLUM I.

I **Æ**MILIUS Paulus Cos. cum in Lucanos juxta litus 2 angusto itinere exercitum duceret, & Tarentini

1. **Æ**Milius Paulus] Perperam **Æ**Laulus in Plantiniana: Et statim Pucanos pro Lucanos. Sed est transpositio typographica. Nam L. in **L**aulus ponendum fuisset, ubi P. in Pucanos; & contra. Sic omnibus vocatur historicis Paulus **Æ**milius, vel **Æ**mil. Paulus. Amant eam cognomen nonnunquam

præponere. Nihil frequentius Tarcito, Floro, Vellejo, aliis.

2. Angusto itinere] Alia exemplaria, angusto. Quomodo in P. typis editum inveni. Ineptè ἡ ἀπλόγος. Qui totum caput legerit, nihil mutabit. Ex. 2. Tenentibus angustias Thebanis. 3. Cum ei aditus in fines eorum angusti fierent. Et sic deinceps.

1. Agmēs

tini ei classe infidiati, 1 agmen ejus scorpionibus aggressi essent, 2 captivis latera euntium prætexuit, quorum respectu hostes inhibuere tela.

II. Agefilaus Lacedæmonius, 3 cum præda onustus ex Phrygia rediret, insequerenturque hostes, & ad locorum opportunitatem laceflerent agmen ejus, ordinem captivorum ab utroque latere exercitus sui applicuit: quibus dum parcitur ab hoste, spacium transcundi habuerunt Lacedæmonii.

III. Idem tenentibus angustias Thebanis, 4 per quas transire habebat, flexit iter, quasi Thebas contenderet: exterritis Thebanis digressisque ad tutanda mcenia, repetitum iter, quod destinaverat, emensus est, nullo obsistente.

IV. Nicostratus Dux Ætolorum adversus Epirotas, cum ei aditus in fines eorum angusti fierent, per alterum locum irrupturum se ostendens, omni illa ad prohibendum occurrente Epirotarum multitudine, reliquit suos paucos, qui speciem remanentis exercitus præberent, & ipse cum cetera manu, 5 qua non expectabatur aditus, intravit.

V. 1 Au-

1. *Agmen ejus scorpionibus aggressi essent*] Non instrumenta intellige, sed ipsa tela ab hostibus excussa. Nonius: *Scorpio est genus telæ.* Sallust. hist. lib. III. *Quarum unam epistolam* (vulgo *malc*, *unâ epistolâ*) fortè cum servo nacti prædatores Valeriani scorpione in castra misere. Hoc innunt illa: quorum respectu hostes inhibuere tela.

2. *Captivis latera euntium prætexuit*] Non placet, quod in nonnullis teste Scriverio exaratum: *captivos lateri euntium prætexuit.* Sannatus: *exercitus latera captivis obrexit.*

3. *Cum prædâ onustus ex Phrygia*] P. bonusus ex Frygia: anti-

quiori notâ. Ποδα πὲ ἐπιπίδα τῆς στρατῆς εἶχε. Xenoph. Scribo *παρὰ τῆς*. Livius lib. I. *In latrones prædâ onustos imperium facere, dixit.* Et de fure Phædrus:

Onustus sacrilegio cum discederet.

4. *Per quas transire habebat*] Solenne est Frontino, Græcorum ἔξω usurpare αὐτῶν τὴν δὲναμιαν. Cap. 5. Exempl. 1. *Sertorius in Hispania, cum à tergo instante hoste flumen trajicere haberet.* Sic Cap. II. 2. *neesse habere decertare, dixit. alibi. neesse habere erumpere.* Et Cicero sæpius: *habeo dicere.* Hellenismus. Vide Nonium.

5. *Quâ non expectabatur aditus, intravit*] Hæc postrema variè e-

V. 1 Autophradates Perfes, 2 cum in Pisidiam exercitum duceret, & angustias quasdam Pisidæ occuparent, simulata vexatione trajiciendi, instituit reducere: quod cum Pisidæ credidissent, ille noctu validissimam manum ad eundem locum occupandum præmisit, ac postero die totum trajecit exercitum.

VI. Philippus Macedonum Rex, Græciam petens, cum Thermopylas occupatas audiret, & ad eum legati Ætolorum venissent acturi de pace, retentis eis, ipse magnis itineribus ad angustias pertendit, securisque custodibus, & legatorum reditus expectantibus, inopinatus Thermopylas trajecit.

VII. Iphicrates dux Atheniensium, adversus Anaxibium Lacedæmonium in Hellesponto circa Abydon, cum transfudendum exercitum haberet per loca, quæ stationibus hostium tenebantur, alterum autem latus ejus transitus abscissimontes præmerent, alterum mare ablueret, aliquandiu moratus, cum incidisset frigidior solito dies, & ob hoc nemini suspectus, delegit firmissimos quosque, 3 quibus oleo ac

mero

mendant docti. Stevechius, quæ non sperabatur aditus, intravit. Idem aliàs τὸ ἀδῖτος delet. Libri quidam, quæ non expectabatur, aditum intravit. Atque ita in P. Sed vocem aditus omnibus modis delendam censet Magnus Salmasius; ὁρῶνς τε ἔκ κτ' λόγῳ. Sic alibi de Scipione: Quæ non expectabatur, irrupit.

1. Autophradates Perfes] Multum eruditi conqueruntur de nominibus antiquis legendis, præsertim illis quæ Persicis propiora sunt, vel ipsa Persica. Rectius autem hic Autophradates vocatur, quàm Antophradates, Antophradates, Autophradates, vel Androphrodates:

quæ omnia in vulgò editis leguntur. Meminit ejus è Græcis Diodorus lib. XV. In Nepote nostro diversimodè etiam hoc excusum legitur. Ubi receptam lectionem nostram ex pervetusto Cod. suo Frontiniano confirmati Hyeron. Magius.

2. Cum in Pisidiam] P. Pisidiam, & sic deinceps: Malè. Lege Plinium lib. V. cap. 32.

3. Quibus oleo ac mero calefactis] Ad roborandas & conservandas vires: more luctatoribus Romæ usitatissimo. Augustus, centesimum annum excedentem interrogans, quamam maximè ratione vigorem illum animi corporisque custo-

mero calefactis, præcepit ¹ ut ipsam oram maris legerent, abruptiora tranarent: atque ita custodes angustiarum inopinatus oppressit à tergo.

VIII. ² Cn. Pompejus cum flumen transire propter oppositum exercitum hostium non posset, assidue producere & reducere in castra instituit: deinde in eandem persuasivonem hoste perducto, ne ullam viam ad progressum Romanorum teneret, repente impetu facto transitum rapuit.

IX. Alexander Macedo, prohibente rege Indorum Poro trajici exercitum per flumem Hydaspem, adversus aquam assidue procurrere jussit suos: & ubi eo more exercitationis ³ affecutus est, ut Poro adversa ripa caveretur, per superiorem partem subito transmisit exercitum. Idemque ⁴ Indi fluminis trajectu prohibitus ab hoste, diversis locis in flumine equites instituit immittere, & transitum minari: cumque expectatione barbaros teneret intentos, insulam paulo remotiorem, primum exiguo, deinde majore præsidio occupavit, atque inde in ulteriorem ripam transmisit. Ad quam manum opprimendam, cum universi se hostes effudissent, ipse libero vado transgressus, omnes copias conjunxit.

X. Xen-

eustodiisset: respondit, *intus mulfis, foris oleo.* Plin. XXIII. 24. Cælius VI. 6. Eusebius lib. IV. Demonst. Euang. de facultate olei. ἔλαγον πύλης ἀμυγῆς ὑπεῖς ὕλης φάλης αὐξήτικον, πόναν ἑρραπυλῆον, κρημάτων ἀπυλακλήρον, τὸ ἔπιπαλψαυδρον φαιδρῶπων: φάλης δὲ πύλης ἀπυλακλήρον πύλης κρημυρῶων, &c. Adde Lucianum ἀεὶ γρημυκίων. Plutarchus Alexandro: πόναν ἀρῶν ἔλαγον αὐθράπτις ἀπὸ τῆς ἰδῆς).

1. *Ut ipsam oram maris legerent* Signatissimè *legerent*. Quod verbum nauticum est. Habet autem à Virgilio, cujus formulas loquendi nonnunquam amat sequi noster.

Primi lege littoris oram.

2. *Cn. Pompejus*] *C. Pompejus* in Par. ex compendio literarum. MS. *Gn. Pomp.* Hoc verius: Nam *Cn.* & *Gn.* invicem mutantur. Græcis indifferenter Κνῖος & Γναῖος.

3. *Affecutus est, ut Poro*] Ita Modius. Alias ineptissimè, *assuetus est, quia Porus a. r. caveretur.* Scr. Et itatim *subitum P.*

4. *Indi flum. trajectu*] Impropiè *traectu* in nostro MS. Traectus de flumine dicitur, tractus de regione. Livius lib. I. *Trajectum Albulæ amnis* dixit. Idem lib. IV. *Nisi in trajectu foris fluminis prohibendo.* Sic scripserim: Vulgò *peram*

X. Xenophon, ulteriorem ripam Armeniis tenentibus, duos iussit quæri aditus: & cum à ceteriore repulsus esset, transit ad superiorem. Inde quoque prohibitus hostium occursum, repetit vadum inferius, iussa ibidem militum parte subsistere; ex qua cum Armenii ad inferioris vadi tutelam rediissent, per superius transgredereetur. Armenii credentes decursuros omnes, decerpti sunt à remanentibus. Hi cum resistente nullo vadum superassent, transeuntium suorum fuere propugnatores.

XI. P. Claudius Cōs. primo bello Punico, 1 cum à Rhegio Messanam trajicere militem nequiret, custodientibus fretum Pœnis, sparsit rumorem quasi bellum injussu populi inceptum gerere non posset, classemque Italiam versus se agere simulavit: 2 digressis deinde Pœnis, qui profectio- ni ejus habuerant fidem, circumactas naves appulit Siciliae.

XII. Lacedæmoniorum duces, cum Syracusas navigare destinassent, & Pœnorum dispositam penitus classem time- rent, decem Punicas naves, quas captivas habebant, veluti victrices, primas jusserunt agi, à latere 3 junctis ac puppe religatis aliis: qua specie deceptis Pœnis transierunt.

XIII. Philippus, cum angustias maris, 4 quæ Cyaneæ appellantur, transnavigare propter Atheniensium classem, quæ opportunitatem loci custodiebat, non posset, scripsit Antipatro Thraciam rebellare, prædiis, quæ ibi reliquerat

inter-
peram tractu, eodem mendo, quod
castigamus.

1. Cum à Rhegio] Libri quidam sine spiritu, *Regio*. Ita P. Frustrà. Strabo lib. VI. ex Æschylo confirmat etymon à *ρήγνυα*, *rumpi*, quod violentiâ terræ motuum Sicilia hic ab Italia divulserit. *ἀσπράγηναι* δὲ τὸ ἠπειρεῖν πρὸς Σικελίαν ὑπὸ σεισμῶν. Vide Manutii Orthographiam. Græcis enim *Ῥήγιον* Ἰσθμῶν est, non *Ῥήγιον*; & aliud *Πτο-*

lemæο *Ῥήγιον* λεπίδιον. Et ita semper in Frontino legendum. Igitur illi falluntur, qui alteram lectio- nem reponunt.

2. Digressis deinde Pœnis] Istud proprium rejicit P. & substituit *potius*.

3. Junctis ac puppe religatis aliis] Vulgò malè, *ut junctâ aut puppe religata*.

4. Quæ Cyaneæ] P. *Cyena*. Mendosè ut reliqua.

I. Quas

interceptis, ut sequeretur ommissis omnibus: quæ epistola ut interciperentur ab hoste, curavit. Athenienses arcana Macedonum excepisse visi, classem abduxerunt. Philippus nullo prohibente angustias freti liberavit. Idem quia Cheroneseum, quæ juris Atheniensium erat, occupare prohiberetur, tenentibus transitum non Byzantium tantum, sed Rhodiorum quoque, & Chiorum navibus, conciliavit animos eorum reddendo naves, quas ceperat, ¹ quasi sequestris futuros ordinandæ pacis inter se atque Byzantios, ² qui causa belli erant: tractaque per magnum tempus postulatione, cum de industria subinde aliquid in conditionibus retexeret, classem per id tempus præparavit: eaque in angustias freti imparato hoste subito evasit.

XIV. Chabrias Atheniensis, cum adire portum Samiorum, obstante navali hostium præsidio, non posset, paucas è suis navibus præter portum missas, iussit transire, arbitratus, qui in statione erant, persecuturos: hisque per hoc consilium evocatis, nullo obstante portum cum reliqua adeptus est classe.

CAPUT

1. Quasi sequestris futuros ordinanda pacis] MS. futuras, & nisi vehementer fallimur, rectius, hoc modo: reddendo naves, quas ceperat, quasi sequestris futuras ordinanda pacis, Nam naves sequestris ordinanda pacis conveniet eo modo sequestris paci, quam intercedentem expono, *αποξενύσσειν* &

μεσεγγυαδίην. Sic veriùs, ut puto, restituimus.

2. Qui causa belli erant] Observa formulam *Causa belli*. Petronius: *ego omnium scelerum materia, ego causa sum*. Nec aliter Græci: *ἐγὼ σοι τῶν αἰτίων*. Sic apud Achillem Tatium: *πάντα δ' ἐμὲ ἔπεισες, πολλῶν* (οὐ ἐγὼ καλῶν αἰτίων).

CAPUT V.

De evadendo ex locis difficillimis.

EXEMPLUM I.

Q. SERTORIUS, in Hispania, cum à tergo instante hoste flumen trajicere haberet, ¹ vallum in ripa ejus in modum cavæ Lunæ duxit, ² & oneratum materiis incendit, atque ita, exclusis hostibus, fluvium libere transgressus est.

II. Similiter Pelopidas Thebanus, bello Theſſalico, transitum quæſivit: nanque caſtris ampliorem locum ſupra ripam complexus, vallum cervulis, & alio materiæ genere conſtructum incendit: dumque ignibus ſubmoverentur hoſtes, ipſe fluvium ſuperavit.

III. **Q.** Lutatius Catulus, cum à Cimbris pulſus unam ſpem ſalutis haberet, ³ ſi flumen liberaffet, cujus ripam hoſtes tenebant: in præximo monte copias oſtendit, tanquam ibi

¹ **V**allum in ripa ejus in modum cavæ Lunæ duxit] MS. produxit. Puto produxit. Sic Præduxit quod nobis exhibet MS. non facile rejecerim. Nam præducere vallum dicebant *προβάλλουσιν*. Latini una etiam voce præmunire & prævallare. Non tamen protinus istud duxit displicet; immo valde placet. Sic infra, *ducere fossas*, quod Græci *προβολλεῖν*. Ex. XI. deinde *similibus fossis circa omnia tentoria ductis*, ubi scribo *sublimibus*. Jampridem ex MSS. ita restituisse optimum Scriverium memini. Vitiosam prorsus esse vulgatam nobis satis constat.

2. Et oneratum materiis] Materia pro lignis. Unde *materia ligno-*

rum in Jure. Nihil frequentius. Exemplo sequenti: *Vallum cervulis*, (vel *cervolis*) & alio materiæ genere conſtructum incendit. *Cervuli* sunt *κλάδων ἐγκλιδῆς*; *materia*, ligna *ἐγκλίμια*. Cyrillus in Glossis: *ὄλη ξύλων materia*; *ὄλη λόγων materies*. Inde *ἐγκλίμια* materiatio, quæ Festo *abietaria*.

3. Si flumen liberaffet] Stevvechius: *superasset* ut ante. Quod non probat Scriverius, nec ego sequor. *Flumen liberare*, est transire, apud Hyginum & Frontinum. Petronius: *Vix janua limen liberarum*: scribendum puto, *liberaveram*. E contra *liberare sacra*, peperam est pro *libare*, apud Ciceronem.

ibi castra positurus: ac præcepit suis, 1 ne sarcinas solverent, aut onera deponerent, 2 ne quis ab ordinibus, aut signis discederet: & quo magis persuasionem hostium confirmaret, pauca tabernacula in conspectu erigi iussit, ignesque fieri, & quosdam vallum struere, quosdam 3 in lignationem, ut conspicerentur exire: quod Cimbri vere agi existimantes, & ipsi castris delegerunt locum: dispersique in proximos agros ad comparanda ea, quæ necessaria sunt mansuris, occasionem dederunt Catulo non solum trajiciendi, sed etiam castra eorum infestandi.

IV. Cræsus, cum Halym vado transire non posset, neque navium aut pontis faciendi copiam haberet, fossa superiori parte post castra deducta alveum fluminis à tergo exercitus sui reddidit.

V. Cn. Pompejus, 4 Brundisii, 5 cum excedere Italia & transferre bellum proposuisset, instante à tergo Cæsare, con-

scen-

1. Ne sarcinas solverent, aut onera dep.] Quidam de vulgo nec pro ne. Non aliter noster P. Onera, quæ nimirum conducebant ad bellum; Græci vocant *ἀποσκευὰς*. Sarcina, militares. Ut exemplo I. cap. 6. Hostes diripere sarcinas ceperunt. Appositè Vet. Glossarium: *Σακίη ἐρεσπιδιὰ*, sarcina. Seneca cap. 12. Consol. ad Helviam: *Milites quotam partem rerum suarum secum habent: cum omnem apparatus castrensium disciplina submovet.*

2. Ne quis ab ordinibus aut signis discederet] Notamus obiter *λεπτοτέξιον*, de quâ pluribus agit Frontinus lib. IV. cap. I. Adscribo formulas quas dicebant militibus: HACTENUS TIBI LICET. HIC CONSISTES. EO PROGREDIERE. HUC REVERTERE, *ἄγε δᾶ*, inde

ordo. Quæ vox in militiâ nata est, ut Græcorum *πέγης*, ab aciei directione.

3. In lignationem] *Ευλισμὸν* alii explicant. Puto verius *ἄροα καὶ κωμίσια καὶ ἐύλινα ἀεισπυρῶμιστα*.

4. Brundisii] Sic in plerisque per tertiam vocalem. Veteres tamen *Brundusii*. Sed illud ἀτικώτερον ἐδρακώτερον. Ennius VI. Annalium libro:

Brundisium polcro pracinctum prapete portu.

Straboni est *βρεντέκιον*, qui Messapiorum vocabulo cornu cervinum significare adserit, à situs similitudine, quam habet Brundisium cum cornu cervini figurâ. Idem elegantissimè ejus portum describit lib. VI.

5. Cum excedere Italia] *Excederet. P.*

1. Alias

scensurus classem, quasdam obstruxit vias, 1 alias parietibus intersepsit, alias intercidit fossis, 2 easque sudibus erectis præclusas operuit cratibus, humo aggesta; quosdam aditus, 3 qui ad portus ferebant, trabibus transmissis & in densum ordinem struendis, ingenti mole tutatus. Quibus perpetratis, ad speciem retinendæ urbis raras 4 pro mœnibus sagittarios reliquit, ceteras copias sine tumultu ad naves reduxit: navigantem eum mox sagittarii quoque per itinera nota digressi, parvis navigiis consecuti sunt.

VI. 5 C. Duillius C o s. in portu Syracusano, quem temere intraverat, 6 objecta ad ingressum catena clausus, universos in puppim retulit milites, atque ita resupina navigia magna remigantium vi concitavit: levatæ proræ super catenam processerunt; qua parte superata, transgressi 7 rursus milites proræ presserunt, in quas versum pondus decursum super catenam dedit navibus.

VII. Ly-

1. *Alias parietibus intersepsit, alias intercidit fossis, &c.*] Quatuor hic habes distinctè proposita, ἡ φερόσιν, ταύρωσιν, χερσικασιν, & τείχεσιν. Simile quid de Scipione Carthaginem obsidente, legitur apud Appianum in Punicis: de obfisione Ambraciæ apud Livium lib. XXXVIII.

2. *Easque sudibus erectis præclusas*] Σταυροὶ Græcis dicuntur οἱ καὶ ἀπεπηγότες σιδέροντες & πάντε ἑσπῶσα, ξύλα, ait Helychius, pali defixi, & quæcunque ligna stant erecta. Nonnulli vocant χροῦρας, alii σιδέροντες. Auctor Etymologici; χροῦρας, ὄξυ ξύλα, ἢ πάλαιμοι, ἢ ἀκατάδη φυλά. Et inde est χροῦραιμοι, ordo sudium in terram fixorum aut implicitorum.

3. *Qui ad portus ferebant*] Vitiōsè portam in P. Florus lib. IV. 2.

per obsessi claustra portus.

4. *Pro mœnibus*] Ita Veteres loquebantur pro in mœnibus. Sic pro rostris, concione, tribunali, & alia.

5. *C. Duillius*] Hæc lectio à Scribentio est. Reliqui male Cn. Duillius. Et respondendum, quod in aliis Duillus, aut Duellius.

6. *Objecta ad ingressum catenâ clausus*] Alias ligneis septis cornua portuum muniabant Veteres: Ita observamus ex Appiano in bello Mithridatico, de Carthaginensium & Rhodiorum portu: ἐς λιμένα κατέφυγεν, & κλειθροῖς ἀπέκλεισαντες διὰ τῆς πύλης τῆς Μιθριδάτιδος ἀπεμύχθησαν. Illa septa Thucydidi sunt κλειθροί, Latinis claustra. Λιμὴς κλειθρον occurrit apud Æneam Poliorcet. cap. 2.

7. *Rursus milites proræ presserunt*]

VII. Lyfander Lacedæmonius, cum in portu Athenienfium cum tota claffe obfideretur, obrutus hoftium navibus, ab ea parte qua faucibus anguftiffimis influit mare, milites fuos clam in littus egredi juffit, & fubjectis rotis ad proximum naves portum ¹ Monœcium trajecit.

VIII. ² Herculejus legatus Sertorii, cum in Hifpania inter duos montes abruptos longum & anguftum iter ingreffus, paucas duceret cohortes, comperiffetque ingentem manum hoftium advenire, ³ foffam tranfverfam inter montes preffit, vallumque materia exftructum incendit, atque ita interclufo hoſte evafit.

IX. C. Cæfar, bello civili, cum adverfus Afranium copias educeret, & recipiendi fe fine periculo facultatem non haberet, ficut conſtiterat, prima & fecunda acie furtim à tergo ad opus applicata, quindecim pedum foffam fecit, intra quam ſub occafum Solis ⁴ armati fe milites ejus receperunt.

X. Peri-

runt] In Pariſienſi: *in proras prefferunt. Scribo: cefferunt.* Et hanc germanam Frontini ſcripturam eſſe putamus.

1. *Monœcium*] Modius rectè *Monychium*, ſive *Munychium*; & ſic reponendum monuit Scrivierius; & ante illum Ortelius. Quod & prius probavi. Sed cum in MS. depravatam *Munychie* legiſſem, exemplò reformavi cum ſcriptura conjecturam, & ex priſco exarato non dubitavi *Munychiam* legendum, quod & etiamnum ſapit. *Muxia* Græcis Diodoro & Straboni; unde Romanorum *Munychia*, rariùs *Munychium* aut *Monychium*. Hoc concinnum eſt, illud ſuppoſitum.

2. *Herculejus*] Sic placet authoribus libris & hiftoricis. In MS. tamen *Hirulejus* exaratum inveni,

quomodo editur in fragmento Salluſtiani. *Herculeji cohortes* etiam Floro memoratæ in eodem prælio Sertorii lib. III. cap. 23. ad quem ſcriptam lectionem apud Frontinum implicat magnus Salmafius.

3. *Foffam tranfverſam inter montes preffit*] Sequimur lectionem doctiſſimi Stevvechii, quæ eſt *percuſſit. Percutere eſt περιβολειν*, ducere foffam, ut ſuprà notamus. Libro III. cap. 17. ex. 5. *Foffa in fronte percuffa, quietum in vallo militem tenuit.* Plinius nepos X. Epiſtolarum. *Ego per eadem loca invenio foffam à rege percuffam.* Ubi perperam *productam* ſubſtituunt correctores.

4. *Armati ſe milites ejus receperunt*] Veteres *τὸ ejus* reticent. Et ita P. Non malè.

X. Pericles Atheniensis, à Peloponensibus in eum locum compulsus, qui undique abruptis cinctus, duos tantum exitus habebat, ab alterâ parte fossam ingentis latitudinis duxit, velut hostis excludendi causa: 1 ab altera militem agere cœpit, tanquam per eum erupturus. Ii qui obsidebant, cum per fossam, quam ipse fecerat, exercitum Periclis non crederent evasurum, 2 universi à limite obstiterunt. Pericles pontibus, quos præparaverat, fossæ injectis, suos, qua non resistebatur, emisit.

XI. 3 Lysimachus, ex his unus in quos opes Alexandri transferunt, 4 cum editum collem castris destinasset, im-

pruden-

I. *Ab altera militem agere cœpit*] Frontinum exactius legerat, qui alteram lectionem nobis supposituit, & suo periculo *limitem editi* & *militem* verissimè restituit. Ita ex ingenio quondam (& quomodo ille aliter) vit summus P. Scriverius. Adscribam verba ejus, ut cognoscant docti germanam istam scripturam hic exhibitam, & secundum Autoris loca purissimè conceptam: Idem exemplum repetit Frontinus lib. III. cap. IX. 9. aliis tamen verbis: sed talibus, unde facile appareat hinc *militi* locum non esse. *Aggerem*, inquit, *facere cœpit, aggestâ terrâ & palis defixis*. Qui *Limes* Frontino. (Ubi notamus rursus *ἄρπυγῶν* & *στυγῶν*.) *Limitem* autem *agere* dixit: hinc *agentes* sunt, qui limites agunt. *Principium artis Mensura in agentis positum est experimento*, scribit in Fragmento quodam de Limitibus Frontinus. Et Hyginus: *Limitibus secundum suam legem latitudines dabimus, & aperiri in perpetuum cogemus*. *Plurimum enim a-*

gentibus præstat actuarii perpetua rectora, ex hac diveriti nisi per negligentiam non potest. Frontinus etiam alibi *agentis* meminit. Sed de totâ Limitum & agrimensorum ratione legendus eruditissimus Salmastius ad Solini Polyhistora, singulari Diatribè aliquot paginarum, quæ incipit fol. DCLXIX. Hactenus Scriverius. Quem, dum Lugduni Bat. agebam, ut emeritum militem cognovi, & propè exactæ atatis.

2. *Universi à limite*] Debetur hæc scriptura Stevvechio, quam ex quatuor MSS. confirmat ad priorem emendationem iste Scriverius.

3. *Lysimachus*] Legitur in nostro MS. *Lisymachus*. Non tam vitiosè quam venustè. Græcis nihil frequentius, quam mutatio harum literarum invicem. Sic *Λιβυκῶν* pro *Λυβυκῶν*. *Λιβυκῶν* pro *Λυβυκῶν*. *Κρητικῶν* pro *Κρηθῶν*. Sed aliàs hac de re plura.

4. *Cum editum collem castris*] Cato apud Agellium lib. III. cap. 7.

Matth-

prudencia autem suorum in inferiorem deductus, vereretur ex superiore hostium incursum, triplices fossas intra vallum objecit: 1 deinde similibus fossis circa omnia tentoria ductis, tota castra confodit: & intercepto hostium aditu, 2 simul humo quoque, & in frondibus, quas fossis superjecerat, facto impetu in superiora evasit.

XII. Cn. Frontejus Crassus, in Hispania, cum tribus millibus hominum praedatum profectus, * locoque iniquo circumventus † ab Hasdrubale, ad primos tantum ordines relato

Maturum censeo, inquit, se rem servare vis, faciendum, ut quadringentos aliquot milites ad verrucam illam (sic enim M. Cato locum editum, asperumque appellat) ire jubas, eamque uti occupent, impersque, horterisque. Sic Verruculam collis dixit Arnobius lib. II. & V.

1. Deinde similibus fossis] Veteres sublimibus: Vide quae supra notamus exemplo I. Nec probo, quod in calamo exarato reperi duplicibus, διμυτάποις; vel διεισόλοις. Et deinceps, quod sequitur; circa omnia tentoria ductis: aliter conceptum fuit in eodem MS. hoc nempe modo: circa omnia tenda ductis. Magnum animo scrupulum ista pars lectionis injecerat; nisi repente Vir doctus nobis fuisset θεός δὸς μηχανῆς. Erat enim vestigium non tam suspectae quam recentioris Latinitatis: circa omnia tenda ductis. Tenda pro tentoria, nescio an rectum sit & receptum; unde statim pronum fuit suspicari tenta. Et hoc arridet ut sanum. Vetus Glossarium explicat tentum, tabernaculum. Recentiores Romanorum genus mutarunt, & pro tentum, tenta dixerunt, quod forte

an scripserit Frontinus, non temere affirmaverim. Tenda autem, qui Latine noverit, hoc loco non ferret; nisi transmarinam magis dictionem esse statuat, quibus retinendis non omnino fastidiosi erant Veteres. Suidas in Σκηνῆ. Καὶ σκηνῶ ἐπιπέδοι, τέτρα τένδων καὶ γλάσσαν. Alibi idem: Τένδου παρ' ἡμῶν ἀπὸ τῆς λίσ. At ego tenta, retinco, quod Latino caelo natum, & cuius obvium. Tentum est σκηνῆ, tentorium: ut tenda & tenda, quod vilioris notae est. Unde & tendere, σκηνῶ πέζουδ.

2. Simul humo quoque & in frondibus] Corruptissimum hunc locum ingeniose Salmastius emendabat: Simul humo contexta frondibus. Posset etiam cum Scriverio, humo cooperta frondibus. Puto melius: Simul humo completa & frondibus. Tria enim complendis fossis solebant admoveri: terra, saxa, & ὕλη, materies lignorum; quae vel grandia erant, ut trabes, arborum trunci; vel minuta, ut κλάδων ἀνθελίδες, ramorum frondiumve fasciculi, item sarmentorum & virgultorum: Nihil magis obvium apud Tacticos & Poliorcticos.

relato consilio, incipiente nocte, quo tempore minimè expectabatur, 1 per stationes hostium prorupit.

XIII. L. Furius, exercitu perducto in locum iniquum, cum constituisset occultare solitudinem suam; ne reliqui trepidarent, paulatim inflexit iter, tanquam circuitu majore hostem aggressurus; conversoque agnine ignarum rei, quæ agebatur, exercitum incolumem reduxit.

XIV. P. Decius Tr. bello Samnitico, Cornelio Coss. iniquis locis deprehensio ab hostibus, suasit ut 2 ad occupandum collem, qui erat in propinquo, modicam manum mitteret; seque ducem iis, qui mittebantur, obtulit: avocatus in diversa hostis dimisit Consulem; Decium autem cinxit, obseditque. 3 Illas quoque angustias, noctu eruptione facta, cum eluctatus esset, Decius incolumis cum militibus Consuli accessit.

XV. Idem fecit † sub Atilio Calatino Cos. is cujus variè traditur nomen. Alii Laberium, nonnulli Q. Cædiditum,

* *Locoque iniquo circumventus*] Hæc verba aliunde à Modio intrusa sunt, & mera tantum glossata. Optimus MS. qui penes me est, nec hoc loco nec lib. IV. cap. 5. ubi eadem narratio & verba citantur, ea agnoscit. Et ita communiter seniores libri, quos cum P. contulimus.

† *Ab Hasdrubale*] Idem Modius *ad Hasdrubalem*, & *ad p. t. ord.* alibi legit. Quod an possit consistere, nullus video.

1. *Per stationes host. prorupit.*] In Codice calamo exarato scriptum fuit, *erupit*. Sic lib. IV. cap. 5. ubi diversa exempla hoc loco citata repetuntur.

2. *Ad occupandum collem*] Occupatum referunt alii teste Serivrio. Vegetius: *Primum auxilium optes*

ex loco, qui tanto utilior judicatur, quanto superior fuerit occupatus. Memorabile strategema est apud Livium lib. VII. in eadem historia.

3. *Illex quoque angustias*] Debetur hoc Modio. Legebatur antea, *ille per angustias noctu &c.* Quod non damno, immo vehementer probo. Deinceps & *eluctatus* magis mihi congruum, quam quod in aliis *frustratus*. Sed & hoc in MS. expressum fuit mutata lectione superiori: *Illarum quoque angustiarum noctu eruptione facta, cum frustratus esset.* De cujus sinceritate dubitabam prius, cum & eodem postea modo in Agellio reperi rilem constitutionem. Lib. V. cap. 10. *Suo sibi argumento confutatus est, & captivus versute excogitata frustratus est.*

† Sub

ditium, 1 plurimi Calpurnium Flammam vocitatum scripserunt. Hic cum dimissum exercitum in eam vallem videret, cujus latera omnia superiora hostis infederat, depoposcit, & accepit à Consule trecentos milites; quos adhortatus, ut virtute sua exercitum servarent, 2 in mediam vallem decurrit: & ad opprimendos eos uadique descendit hostis, longoque & aspero prælio 3 retentus, occasionem Consuli ad extrahendum exercitum dedit.

XVI. Minutius Cos. in Liguria, dimisso in angustias exercitu, cum jam omnibus obversaretur 4 Caudinæ cladis exemplum, Numidas auxiliares, tam propter ipsorum, quam propter equorum deformitatem despiciendos, iussit adequitare faucibus quæ tenebantur. Primo intenti hostes ne lacerentur, stationem objecerunt: 5 deinde industria Numidæ

¶ *Sub Artilio Calatino*] Mendosè *Calatino* legebatur in editione, quam primam Parisi dederunt. Statim eius pro duabus voculis *is*, cujus in eadem; facili sed vitiosâ mutatione.

1. *Plurimi Calpurnium Flammam*] Egregie nomen hujus restitutum à posterioribus correctoribus; & Frotini locus à vitio immunis factus fuit illorum operâ, qui *Flammam* pro *famâ* reposuerunt; quod proclivi errore plerisque libris antiquis irreperat. Ita omnibus Romanæ historiæ scriptoribus appellatur; Livio, Plinio, Floro, cæteris. Claudius Quadrigarius apud Agell. III. 7. *τοδὴν τοῦ* hunc *Valerium* vocat, ubi *Laverium* scribam præcipientibus exaratis.

2. *In mediam vallem decurrit*] Legendum *decucurrit*, *dezeivnâs* ex optimo MS. Vide Priscianum lib. X. Vix tamen alteri scripturæ ob-

sequimur, quæ sequitur, *descendit à vi & descendit*; nisi auctoritatem doctissimi antiquarii Agellii hoc quidem loco prætere magis tutum fuisset, lib. VII. cap. 9.

3. *Retentus*] In eodem manu exarato libro scriptum fuit, *retentus*. Sic *τὸ hostis* antiquum erit, pro *hostes*. Nihil rectius. *Petendos*, quod aliàs teste Scriverio lectum, pro *retentos*, proprius petitum est, nec retinere possum.

4. *Caudina cladis exemplum*] Nota est hæc ipsa clades inter alios veterum ex Eutropio & Orofio. Florus lib. I. cap. 16. *Maximè tamen nota, & illustris ex hac gente clades apud Caudinas furcas Veterio Postumioque COS. accepta est.* Quarum perpetam *Claudiana* legebatur in veterissimis exculis, quorum correctores ad Caudinas furtulas ablegat Modius.

5. *Deinde industria Numidæ*]

midæ 1 ad augendum sui contemptum, 2 labi equis, & per ludibrium spectaculo esse affectaverunt ad novitatem rei laxatis ordinibus, barbari in spectaculum usque resoluti sunt. Quod ubi animadverterunt Numidæ, paulatim succedentes, additis calcaribus per intermissas hostium stationes eruperunt: 3 qui deinde cum proximos irruerent agros, necesse Liguribus fuit avocari ad defendenda sua, inclusosque Romanos emittere.

XVII. L. Sylla, bello sociali, apud Esferniam inter angustias deprehensus, 4 ad exercitum hostium, cui Duillius præerat, colloquio petito, de conditionibus pacis agitabat sine effectu: hostem tamen propter inducias negligentia resolutum animadvertens, nocte profectus, relicto buccinatore, qui vigilias ad fidem remanentium divideret, &, quarta vigilia commissa, cum sequeretur, incolumes suos cum omnibus impedimentis tormentisque 5 in tuta perduxit.

XVIII. Idem adversus Archelaum præfectum Mithridatis in Cappadocia, iniquitate locorum & multitudine hostium pressus, fecit pacis mentionem: interpositoque tempore etiam induciarum; per hæc avocata intentione, adversarium evasit.

XIX. Haf-

Adsentior omnino Stevvechio, de in de industria legenti, ex compendio literatum. De industria, est data operâ aliquid facere, ut se quodam loco Frontinus explicat: vel ex industria, ut pluribus locis, ex *πράξις ἀγροῦ*. Quamquam & industria dicebant, pro de vel ex industria Veteres.

1. Ad augendum sui contemptum] Numidæ enim non freno, sed virgis moderabantur equos. Meminit alibi Strabo. Hinc iste contemptus & deformitas.

2. Labi equis] Ita melius, quam equos; ut est in editione P.

3. Qui deinde cum proximos irruerent agros] In eadem editione multo aliter quidem, sed & multo minus hæc concepta sunt; hoc nimirum modo: quorum demum cum proximos inierunt agros.

4. Ad exercitum hostium] Modicus dubitat, an legendum sit, ab exercitu. Nullo negotio. Et statim in MS. de conditionibus agitabat ἀπὸ τῶν, ut supra; quod vehementer probō.

5. In tuta perduxit] Sic infra: per diversa incendit. Lib. II. cap. 5. per sylvestria Emilia via. Lib. III. cap. 1. per confragosa & deserta em-

XIX. Hasdrubal frater Hannibalis, cum saltum evadere non posset, faucibus ejus obsessis, ¹ agit cum Claudio Nerone, recepitque dimissum se Hispania excessurum, cavillatus deinde conditionibus dies aliquot extraxit; quibus omnibus non omisit per angustos tramites, & ob id neglectos, dimittere per partes exercitum: ipse deinde cum reliquis expeditis facile effugit.

XX. Spartacus fossam, qua erat à M. Crasso circumdatus, ² caësis captivorum pecorumque corporibus noctu replevit, & supergressus est.

XXI. Idem ³ cum in Vesuvio obsessus, ea parte qua

mons

mensus. Et similia *ἡδὲ τῶν ἐν τῷ* Frontinianam.

1. *Agit cum Cl. Nerone*] Hoc melius, quàm quod in proleatius; *ἡδὲ τῶν ἐν τῷ* C. Nerone.

2. *Caësis captivorum, pecorumque corporibus*] Tacitus in simili historia lib. IV. Annalium: *Barbari virgultis & cratibus, & corporibus exanimis complere fossas.* Livius lib. XXIII. de Pœno hoste & duce Hannibale: *Hunc natura & moribus immitem serumque insuperdux ipse efferavit, pontibus ac molibus ex humanorum corporum strue faciendis.* De paribus fossarum complementis existat gravis Appiani querimonia in Punico, *ἀδελφῶν ἀνατολίαν ἔχοντες.*

3. *Cum in Vesuvio obsessus*] Antiqui Codices & recentiores opera mirabiliter hoc loco dissentiant super sincera scriptura, quam nemo non verius rescribet ac edidimus. Omnis fundus in *Vesuvio* positus est, quem pro varietate librorum non temere flagellarunt. Inculat primum Modius opinionem Ste-

vetchianam, ut qui ex tantâ lectionum copiâ non montium nomina, sed portenta mera somniaverit; cum & *Lesbio* & *Vesbio* & *Besbio*, quæ in aliis libris reperta sunt, cum Vesuvio confundat, ac tantumdem valere putet. Cujus opinioni ut meam adjungam; non dissimulabo in MS. nostro *Vesbio* etiam exaratum fuisse; quod nomen ex *Vesuvio* corruptum, & apud Poëtâs invenitur: Stâsius lib. XIV. Silvarum: — *fractas ubi Vesbius egerit iras:* ubi perperam *Vesuvius* substituunt impetiti literiones. Antiqui dicebant *Vesubius* & *Vesuvius*, *h* pro *v* more pervulgato, & contrâ; unde postea fecerunt *Vesvius*, & cum augmento *Vesuvius*, *Vesuvius* & *Vesuvius*, ut *Vulvurus* & *Vulvurius*. Ex *Vesuvius* igitur primò factum est *Vesbius*, & statim *Vesbius*; quod rectum est & sincerum in MSS. Frontinianis. Postea ex *Vesbio* mutatum *Besbius* pari modo, ut à *Vesuvio*, *Vesbius*. Sed & *Lesbius*, quod in nonnullis editum, corruptum est; nec hoc loco narrationi con-

mons asperrimus erat, ideoque incustoditus, ¹ ex vimine silvestri catenas conferuit, quibus demissus non solum evasit, verum etiam ex alio latere ² Clodium ita terruit, ³ ut aliquot cohortes, gladiatoribus quatuor & septuaginta cesserint.

XXII. Idem ⁴ cum à L. Varino Procos. præclusus esset, palis per modica intervalla fixis ante portam, erecta cadavera, ⁵ adornata veste atque armis, alligavit, ut procul intuitibus stationis species esset, ignibus per tota castra factis; imagine vana deluso hoste, copias silentio noctis eduxit.

XXIII. Brasidas dux Lacedæmoniorum, circa Amphipolim ab Atheniensium multitudine numero impar deprehensus, claudendum se præstitit, ut per longum coronæ ambitum extenuaret hostilem frequentiam; quaque rarissimi obstabant, erupit.

XXIV. Iphi-

gruum; ideoque planè rejecerim. Saltem, aut *Vesuvio* legendum, aut *Vesbio*, quod temerè non reposuimus, donec prius cognitum retinebitur.

1. *Ex vimine silvestri catenas conferuit*] Plutarchus in eadem narratione *κλαμπείδης* habet; & sic Græci dicunt non *vimineas* sed *κλαμπείδης* catenas. Igitur legendum *conferuit*. Certo certior hæc conjectura, quam postmodum vidi Freinshemio etiam succurrisse. Nec aliter à Floro vocantur lib. III. cap. 20.

2. *Clodium ita terruit*] Sic Modius ex ingenio: Cum antea scripti libri & veteres excusi *gladio* exhiberent. Ego *Glabrum* rescriptum, quod æquè pronum fuit ex *gladio* induci. Nam Appiano *Viminus Glaber* vocatur, qui Plutar-

cho saltem *Κλάδιος Στρατηγός*. Is est *Claudius Pulcher* legatus in E-pitomâ Livianâ.

3. *Ut aliquot cohortes*] Decem amplius millia hominum. *Gladiatores* isti *κλαμπείδης* & *ποδάρης* ἄνδρες appellantur à Plutarcho.

4. *Cum à L. Varino*] Parisiensis, *Varimo*. Puto *Varinio* ex conjunctione literarum.

5. *Adornata veste atque armis*] Gemine dixit *adornata*. Quod verbum tam ad arina, quam ad vestem trahi potest. Certè & *ornamenta* dicebantur arma: Ut de gladiatore apud Senecam: *qui per ornamenta percussus est*. Sequitur: *Ut procul intuitibus stationis species esset*: actio stantium & consistentium stationarium ad excubias agendas. Glossæ: *ἐπιστάτης*, ὁ ἡγούμενος τῶν πολεμίων. Aliàs *statio* est *ἡγεμονία* & ἐπεδρεία.

1. Iphi-

XXIV. ¹ Iphicrates in Thracia cum depresso loco castra posuisset, explorasset autem ab hoste proximum teneri collem, ² ex quo unus ad opprimendum ipsos descensus erat, nocte paucis intra castra relictis, imperavit, ut multos ignes facerent, eductoque exercitu & disposito circa latera prædictæ viæ, passus est transire barbaros: locorumque iniquitate, in qua ipse fuerat, illos conversa, parte exercitus terga eorum cecidit, parte castra fecit.

XXV. ³ Darius, ut falleret Scythas discessu, canes atque asinos in castris reliquit: quos cum latrantes rudentelque hostis audiret, remanere Darium credidit.

XXVI. Eundem errorem objecturi nostri Ligures, per diversa loca bubalos saqueis ad arbores alligaverunt, ⁴ qui deducti frequentiori mugitu speciem remanentium præbebant hostium.

XXVII. Hanno ab hostibus clausus, locum irruptioni maximè aptum, aggestis levibus materiis incendit, tum hoste ad ceteros exitus custodiendos avocato, milites per ipsam flammam eduxit: ⁵ admonito ora scutis, crura veste contegere.

XXVIII. Hannibal, ut iniquitatem locorum, & inopiam instante Fabio Maximo effugeret, noctu boves, quibus ad cornua ⁶ fasciculos alligaverat farmentorum, subje-

cto

1. *Iphicrates in Thracia*] Verustius *Hiphicrates* in P. editum. Meminimus in Appendice notarum ad Corn. Nepotem.

2. *Ex quo unus ad opprimendum ipsos descensus erat*] Ita libri omnes: Quod cum non arderet Stevechio, mutavit ille pronomen multitudinis in *ipsum*: Non etiam malè.

3. *Darius*] Et hoc loco patet vestigium antiquæ scripturæ, quæ fuit in P. *Dareus*. Δαρείος, *Dareus* vel *Darius*, quod recentius.

Vide quæ capite III. notamus.

4. *Qui deducti frequentiori mugitu*] Deduxit illud *deducti* Stevechius, & restituit edito; quod non dum editum.

5. *Admonito ora scutis*] Nihil mutamus. In nostro tamen P. *admonitos*. Deinceps *contingere* pro *contegere* in altero P. fuit, testante Modio.

6. *Fasciculos alligaverat farmentorum*] Quidam veteres, *fascicula*. Ita MS. cui conveniunt Glossæ: δε-

Et igne, dimisit, ¹ cumque ipso motu adolescente flamma turbaretur pecus, magna discursatione montes, in quos actum erat, collustravit: Romani qui ad speculandum concurrerant, primo prodigium opinati sunt; deinde ² cum certa Fabio renunciassent, ille de insidiarum metu suos castris continuit; barbari obsistente nullo profecti sunt.

σμή βύλων ἢ βόσδων, fasciculum. Glossæ aliæ: βόσδων δέσμων, fascicula. Item βύλων δέσμων, fascicula. Sic propriè fasciculi dicuntur de virgultis, lignis, sarmentis. Infrà l. II. cap. 1. Expugnauit castra eorum, inermesque cum fasciculis (lignorum) passim ad tumultum recurrentes, facile aut cecidit aut cepit. Nepos in eadem historiâ, & hoc callido facto Hannibalis: Sarmenta in cornibus iumentorum deligata incendit: Ubi sarmentorum tantum meminit, non fasciculorum. Polybius tradit fuisse λαμπή-

δους οὐτ' ἐνεσθῆς τῶ πικτωδωπῆς ὕλης. Livius: Faces undique ex agris collectæ, fascesque virgarum atque arida sarmentia praligantur cornibus bouum.

1. Cumque ipso motu adolescente flamma] Perperam in membranæ nostris augete. Cæteri omnes, & rectè quidem adolescente legunt, ἡγρ' ἀφῆμι. Nam adolescere dicuntur flammæ, cum incensæ motu & ventorum afflatu augete.

2. Cum certa Fabio renunciassent.] Aliàs cum cetera, quod probat Modius.

CAPUT VI.

De insidiis in itinere factis.

EXEMPLUM I.

FULVIUS Nobilior ¹ cum ex Samnio in Lucanos ² exercitum duceret, & cognouisset à perfugis, hostes novissimum agmen ejus aggressuros; fortissimam legionem primò

1. **C**um ex Samnio] Melius fecero, si MS. nostri sequar authoritatem, & legero, cum ex ipso Samnio. Figura est αὐτὸς τὸ σημαρῶσαν.

2. Exercitum duceret] Habuit Scriuenii scriptus, educeret. Malo

deduceret: ut exemplo tertio: ubi Scriuerius, quod in exarato fuit, Stevvechius receptum retinuit.

3. Fortissimam legionem primò ire] Fortissimam ob gravitatem armorum. Ut enim phalangis Macedonici, sic & legionum pugna fuit stabilis,

mò ire, ultimò sequi jussit impedimenta: ita factum pro occasione amplexi hostes, diripere sarcinas cœperunt. Fulvius legionis, de qua supra dictum est, quinque cohortes in dextram partem viæ direxit, quinque ad sinistram: atque ita prædationi intentos hostes, explicato per utraque latera milite, clausit, ceciditque.

II. Idem hostibus tergum ejus in itinere prementibus, dum flumine interveniente, non ita magno ut transitum prohiberet, ¹ moraretur tamen rapiditate, alteram legionem in occulto citra flumen collocavit, ut hostes paucitate contempta audacius sequerentur: quod ubi factum est, legio, quæ ad hoc disposita erat, ex insidiis hostem aggressa vastavit.

III. Iphicrates in Thraciam cum propter conditionem locorum, longum agmen deduceret, & nunciatum ei esset, hostes summum id aggressuros, cohortes in utraque latera secedere, & consistere jussit, ² ceteros suffugere & iter maturare.

stabilis, militibus & suo & armorum pondere in hostes incumbentibus. Græci Tactici & historici hoc vocant τὰ βάρη ἢ σωματικῶς, vel ὀπίσθεν κρηρῶν, & ἐξ ὀπίσθεν τὰ βάρη: Romani, pondere pugnare, item ala & cornibus pulsare. Hinc passim apud Livium, grave agmen legionum, & gravitas armorum; quum de legionariis Romanis loquitur. Frontinus multis in locis robur legionis appellat firmissimum; & firmissimos legionarios. lib. II. cap. 3. Scipio eo die, quo stateras decernere, commutavit instructionis ordinem, & firmissimos, id est, legionarios in cornibus collocavit. Eodem capite, exemplo 22. Legiones secundum virtutem cujusque firmissimas in cornibus & medio collocavit. Nam in legione ma-

xima ut plurimum virtus fuit; & ipsæ legiones virtutes vocantur à P. Diacono. Nec abeunt hinc novelli Græcorum, qui τειχῶν creberrimè dicunt de legione, quemadmodum Latini murum; quæ vox & à Vegetio retenta.

1. Moraretur tamen rapiditate] Schedæ nostræ rapiditate legunt, quod non admitto. Aliud enim rapiditas, aliud rapiditas; quamvis utrumque proprium sit ipsi flumini. Rapaces dicuntur fluvii, quod omnia secum agant, ferantque: rapidi propter rapidam velocitatem. Hoc Fulvium prohibuit, ne transiret & tranaret flumen: istud minus.

2. Ceteros suffugere, & iter maturare] Secunda vox à Modio est, quam ipse explicat de fictâ & simulatâ fugâ. Fuit tamen in aliis primiti-

trurare. Transeunte autem toto agmine lectissimos quosque retinuit: & ita passim circa prædam occupatos hostes, jam etiam fatigatos, ipse requietis & ordinatis suis aggressus, fudit, exiitque prædâ.

IV. Boji in silva Litana, qua transiturus erat noster exercitus, succiderant arbores, ita ut ex parte exigua sustentata starent, donec impellerentur: ¹ delituerant deinde ad extremas ipsi, ubi, ingresso silvam hoste, proximas ultteriores impulerunt: eo modo propagata pariter supra Romanos ruina, ² magnam manum eliserunt.

mitivum fugere; in aliis fuisse.

1. Delituerant deinde &c.] Steyvechius corrigit hunc locum quâ ab interpunctione & scripturâ; hoc nimirum modo: delituerant deinde ad extremas ipsi Boji, ingresso silvam hoste, proximis ultteriores impulerunt. Quod malim: nam prius apertè vitiosum est. Deinde novè

propagata dixit in illa significacione, quâ arborum succisatum ruinâ quis obruitur.

2. Magnam manum eliserunt.] In patili exemplo Livius: ancipiti strage arma, viros, equos obruerunt. Quod multo venustius & *ἐπιφύλαξ* est.

CAPUT VII.

† *Quemadmodum ea, quibus deficiunt, videantur non deesse, aut usus eorum expleatur.*

EXEMPLUM I.

L. CÆCILII Metellus, ² quia usu navium, quibus Elephantos transportaret, deficiebatur, * junxit dolia,

Aliter hoc lemma, quam vulgo conceptum fuit in Ver. P. *Quemadmodum ea, quibus deficiunt, videantur non deesse, ut usus eorum expleatur.*

L. Cæcilius] Perperam P. Cæcilius.

2. Quia usu navium &c. deficiebatur] Πανθησι. In eodem ta-

men libro excusum fuit; quia usus navium, &c. deficiebatur. Quod verum non potest esse, nisi deficiebatur idem sit, quod deficiebat, ut similia, quæ jam non occurrunt. Infra: quia sparto deficiebantur. A libi: in eis locis esse, quæ lignis deficiebantur: ubi Scrierii liber scriptum exhibet, deficiebant.

* Lun-

constravitque tabulamentis, ac super ea positos, per Siculum fretum transmisit.

II. Hannibal, cum ad præalti fluminis transsum elephantos non posset pellere, ¹ neque navium, aut materiarum, quibus rates ² consternerentur, copiam haberet, jussit ferocissimum elephantum sub aure vulnerari, & eum qui vulnerasset, transnato statim flumine, procurrere: elephantus exasperatus, ad persequendum doloris sui auctorem, ³ tranavit annem, & reliquis idem audendi fecit exemplum.

III. Carthaginensium duces instructuri classem, ⁴ quia sparto deficiebantur, crinibus tonsarum mulierum ad funes efficiendos usi sunt.

* *Iunxit dolia, constravitque tabulamentis*] Membranz tabulatis. Nihil moveo, quamvis hoc vetustius. Romani antiquitus *stegas* vocabant tabulata navis & proscenia nautarum; unde *σῆγν* Petronius dixit *constratum puppis*. Lucanus lib. IV.

Namque ratem vacua sustentant undique cuppa;

Quarum porrectis series constricta catenis,

Ordinibus geminis obliquas excipit abros.

Vacuas cuppas vocat, quas alii *inanes*, quia ne pessum ire possent, vinculis inter se constrictæ, viminibus insuper injectis & multo pulvere fiebant faburate.

1. *Neque navium aut materiarum*] *Ac materiarum*, P.

2. *Consternerentur*] Pessimè quidam *continuerentur*, testante Modio: quod & in P. fuit editum. Unde Seriverius dubitat, num *compingerentur* sit legendum.

3. *Tranavit annem*] Melius fe-

IV. 1 Idem cetero, si sequar antiquam scripturam, cujus vestigium mihi paruit in optimis manu exaratis schedis, nempe: *transnavit annem*: ut, *transnato statim flumine*. *ὑπερναύω*. Phinius lib. VIII. cap. 32. de cervis: *maria transnatant gregatim natantes*, ubi perperam vulgò, *tranant*.

4. *Quia sparto deficiebantur*] Armamenta nautica; funes, item & rudentes nautici, *ὑπάλαι*, ἢ *ῥεύς* *χόβια*, ex stuppa, cannabe & sparto vulgò fiebant. Græcorum Glossæ: *ὑπάλαι*, *ἡλίοι δὲ τὸ συσπῶσις*, ἢ *λίγος*, ἢ *κενώσεις*. Hefychius *σπῶσις* interpretatur *ῥάμματα*, & verbum Homericum exponit, *σπῶσις ῥάμματα*.

Καὶ δὴ δῖος ἰσχυρὸς πῶσις ἔσπῶσις τὴν λίαν].

Idem: *σπῶσις*, *χόβια*, *ῥάμματα*. In versu Homericò τὸ *ῥάμματα* intelligenda sunt, quibus futæ & condensatæ naves, non armamenta aut rudentes, quibus instructæ. Vide Varronem laudante Agellio lib. XVI. cap. 14. Verum in exemplo

Front

IV. 1 Idem Massilienses, & Rhodii fecerunt.

V. M. Antonius à Mutina profugus, cortices pro scutis militibus suis dedit.

VI. Spartaco copiisque ejus, 2 scuta ex vimine fuerunt, quæ coriis tegebantur.

VII. 3 Non alienus (ut arbitrator) hic locus est, referendi factum Alex. Macedonis illud nobile, qui per deserta Aphricæ itinera, gravissima siti cum exercitu affectus, oblatam sibi à milite in galea aquam, spectantibus universis, effudit, 4 utilior exemplo temperantiæ, quam si communicare potuisset.

CAPUT

Frontiniano quomodo spartum sit intelligendum, præter illa docebit Isidorus: *Spartus est frutex virgatus sine foliis, ab asperitate vocatus, similis carici herba: Et funes de eo conficiuntur.* Nihil verius: *Spartus & Spartum* dicebant, ut Græci *σπάρτον* & *σπάρτον*, item, *σπάρτον* & *σπάρτον*. Istos funes thomices vocat Paulus abbreviator Festi, canabi imposito & Sparto leviter tortas restes: Græci *θώμιες*, unde Plautus *thomices*.

1. Idem Massilienses & Rhodii fecerunt] Aristides Oratione Rhodiaca, cum illa tetra motu deleta esset: *Καὶ πάλιν εἶρη τὰ ἐν τῷ γυναικῶν ἢ ἀσπαραγμῶν μηχανήματα ἰδεῖν οὐκ εἶναι ἐπιδημῆσαι, ἔθνη μαστῶν βῶν ἢ ἀντὶ τῶν πόλεων ἐν ταυαυτῇ ἡεὶ λειπέτε περισσῶν, ἢ δεκνύσασιν τοῖς εἰσαγαγόμενοις ἡεὶ τῶν εἰς βουληθῆσαν, ἢ πινυκας ἡμῶν ἀγῆς* &c. Eosdem foeminos crines commendat inter alia Heron Ctesibius Beloponicis: *ὁ δὲ ἐν τοῖς ἀσπάρτοις*, inquit, *τὸν σπάρτον ἢ ἐν τῶν ἀσπάρτων* *γυναικῶν*. Vide sequentia.

2. Scuta ex vimine fuerunt]

Græcis *σπάρτον* ἢ *σπάρτον* istud scutorum genus dictum, quod tyrones contexere tenebantur. Florus: *affluentibus in diem copiis, quum jam esset justus exercitus, è viminibus pectundumque regumentis, inconditos sibi clipeos, è ferro ergastulorum recepto, gladios ac tela fecerunt.*

3. Non alienus, &c.] Locum hunc tentavit C. Barthius lib. XIV. cap. 9. suorum A dversariorum: sed perpetuum τὸ itinera jussit cancellandum.

4. Utilior exemplo temperantia, q. si c. potuisset] Nonnulli libri, quos inspexit Modius, minus eleganter ejusdem judicio: *utiliore e. t. q. s. c. voluisset.* Est autem communis dicendi modus apud Veteres in istis duobus verbis, & similibus, *communicare potuisset*, pro *communicasset*. Macrobius Sat. I. II. *recentior est memoria, quam ut possit inter oblitterata nesciri*: pro, *ut nesciatur*. Sic alibi occurrit apud Philonem, *ἡμῶν δυνάσας*, id est, *ἡμῶν*. & sexcenta Græcis Romanisque solennia. Quod non debuerat in lectione Frontiniana Barthium offendere.

† Sic

CAPUT VIII.

† De distringendis hostibus.

EXEMPLUM I.

CORIOLANUS, cum ignominiam damnationis suæ bello ulcisceretur, populationem patriciorum agrorum inhibuit, deustis vastatisque plebejorum: ut discordiam moveret, qua consensus Romanorum distringeretur.

II. Hannibal Fabium, cui neque virtute, neque artibus bellandi par erat, ut infamia distringeret, agris ejus abstulit, ceteros populatus. Contra ille, ne suspecta civibus fides esset, magnitudine animi effecit, publicatis possessionibus suis.

III. Q. Fabius Maximus quinto Cos. cum Gallorum, Umbrorum, Hetruscorum, ¹ Samnitiumque, adversus populum Romanum exercitus coissent, contra quos & ipse trans ² Apenninum montem castra communiebat, scripsit Fulvio & Postumio, qui in præsidio urbi erant, copias ³ ad Sitium moverent: quibus affectis, ad sua defendenda Hetrusci Umbrique descenderunt: relictos Samnites Gallosque, Fabius & collega Decius aggressi, vicerunt.

IV. M. Curius adversus Sabinos, qui ingenti exercitu conscripto, relictis finibus suis nostros occupaverant, occultis itineribus, manum misit, quæ desolatos agros eorum vicofque per diversa incendit. Sabini ad arcendam domesti-

cam

† Sic lego: non *distinguendis*, ut est in lemmate Parisiensis editionis. Exemplo I. in eadem editione expressum fuit, *dstringeret*, pro *dstringeretur*.

† Σαυιτιων. Perperam: nam caput ipsorum est Σάμνιον, à quo Σαμνιτης, à πολιτης. Stephanus in Σάμνιον. Τὸ ἔδρυσον Σάμνιον. Ἐ Σαμνιτης.

1. *Amnitiumque*] Ita omnia habent excusa, quibus obsequimur. MS. tamen *Saunitiumque*,

² Apenninum] Apennium, male vulgati.

³ Ad Sitium] Modius ad Clusium, auctoritate Livii.

1. Pau-

cam vastitatem, recesserunt. Curio contigit & vacuos infestare hostium fines, & exercitum sine proelio avertere, sparsumque cadere.

V. T. Didius paucitati suorum diffidens, cum in adventum earum legionum, quas expectabat, traheret bellum, & occurrere eis hostem comperisset, concione advocatâ aptari iussit milites ad pugnam, ac de industria negligentius custodiri captivos: ex quibus pauci, qui profugere nunciaverunt suis pugnam imminere. At illi, ne suspitione proelii deducerent vires, omiserunt occurrere eis, quibus insidiabantur: legiones tutissimè, nullo excipiente, ad Didium pervenerunt.

VI. Bello Punico quædam civitates, quæ à Romanis deficere ad Pœnos destinaverant, cum obsides dedissent, quos recipere antequam desciscerent studebant, simulaverunt seditionem inter finitimos ortam, quàm Romanorum legati dirimere deberent, missosque eos velut contraria pignora retinuerunt, nec ante reddiderunt quàm ipsi recuperarent suos.

VII. Legati Romanorum cum missi essent ad Antiochum regem, qui secum Hannibalem victis jam Carthaginensibus habebat, consiliumque ejus adversus Romanos instruebat, crebris cum Hannibale colloquiis effecerunt, ut is regi fieret suspectus, cui gratissimus alioquin erat, & utilis propter calliditatem & peritiam bellandi.

VIII. Q. Metellus adversus Jugurtham bellum gerens, missos

1. Paucitati suorum diffidens] P. paucitate: Et statim vocatâ, pro advocatâ concione.

2. Ne suspitione proelii] Stevvechius suspitione legit, quod mihi suspectum.

3. Destinaverant] Destinaverunt. P.

4. Cum missi essent] Ita emendandum ex MSS. & judicio Stevvechii. Vulgò perperam legebatur,

mississent.

5. Crebris cum Hannibale colloquiis] Livius XXXV. Propter colloquia cum Villo suspectus regi. Oĩ ð ñĩ Çbeis id eggrĩslov ð Aĩvĩslov, avedĩslov eis vovovĩslov eqũsarlav avov Aĩvĩslov. ð ñĩ avovĩslov spĩsavl. Pol b.

6. Et peritiam bellandi] Scripti, quos inspexit Scriverius, artem præferabant. Utumque rectum.

missos ad se legatos ejus, corrumpit, ut sibi proderent regem. Cum etiam alii venissent, idem fecit. Eodem consilio usus est & adversus tertios. Sed de captivitate Jugurthæ res parum processit, vivum enim tradi sibi volebat; plurimum tamen consecutus est: nam cum interceptæ fuissent epistolæ ejus ad regios amicos scriptæ, in omnes eos rex animadvertit, ¹ spoliatusque consiliis, amicos postea parare non potuit.

IX. ² C. Cæsar, cum per exceptum quendam aquatorem comperisset, Afranium Petrejumque castra noctu moturos, ut citra vexationem suorum, hostilia impediret consilia, in initio statim noctis ³ vasa conclamare milites, & præter adversariorum castra agi mulos cum fremitu, & sonum jussit continuare, ⁴ quos retentos volebat arbitrari castra Cæsarem movere.

X. Scipio Aphricanus ad excipienda auxilia cum com meatibus, Hannibali Venticium Ternum dimisit, ipse subventurus.

XI. Dionysius Syracusanorum tyrannus, cum Aphri ingenti multitudine trajecturi essent in Siciliam, ad eum oppugnandum, castella pluribus locis communiit, custodibusque præcepit, ut ea adveniendi hosti dederent, dimissique Syracusas occulte redirent. Aphris necesse fuit, capta castella præsidio ibi tenere; quos Dionysius redactos adquam volue-

1. Spoliatusque consiliis] Consi-
liariis.

2. C. Cæsar] Cæsar P. & sic sæpe.

3. Vasa conclamare milites] Lib. I. de Bello Civili: Cæsar quoque in proximo castra ponit, media circiter nocte itis, qui adaquandi causa longius à castris processerant, ab equitibus correptis, sit ab his certior Cæsar, duces adversariorum silentio copiam castris educere: Quo cognito, signum dari jubet, & vasa militaris

more conclamari.

4. Quos retentos] Modius invenit ad marginem Colon. editionis sequentem lectionem; & sonum jussit, continere se & arbitrarii &c. omittis illis, quos retentos volebat. Ex quibus aliam concinnavit, & legendum conjecit, agi mulos cum fremitu & sono jussit, & continere se illi arbitrari castra Cæsarem movere. Quod non erat meo quidem judicio mutandum. Res hac inter

voluerat paucitatem, penè jam par numero aggressus vicit, cum suos contraxisset, & adversarios sparsisset.

XII. Agefilaus Lacedæmonius, cum inferret bellum 1 Tyfapherni, Cariam se petere simulavit: quasi aptius locis montuosis, adversus hostem equitatu prævalentem pugnaturus. Per hanc consilii ostentationem 2 advocato in Cariam Tyfapherne, 3 ipse Lydiam, ubi caput hostium regni erat, irrupit; oppressisque qui illic agebant, 4 pecunia regia potitus est.

interpretatione adjuncta tam magnis mutationibus minimè favet.

1. Tyfapherni] In membranis Tyfapherni: Græcis semper Τισσαφίρνης. Equitatu prævalere est κρητείν τῶν ὑπ᾿αἰθρων.

2. Advocato in Cariam] Inceptè. Legendum *avocato*, notante Modio.

3. Ipse Lydiam] Polyænus de eadem re; τείχεϊ μὲν τῶν Φαργῶν ἐπὶ Λυδίας, τείπεϊ δὲ ἀφανῶν ἐπὶ Καρίας. Reliqui Phrygiam habent, atque ita cum Xenophonte Plutarchus; quod sequatur qui volet, nos veterem intactam relinquitus.

4. Pecunia regia potitus est] Καὶ λείαν πολλὰ καὶ τίλα. Hoc verius.

C A P U T IX.

De seditione militum compescenda.

EXEMPLUM I.

I. **A**. MANLIUS COS. cum comperisset conjurasse milites in hybernis Campaniæ, ut jugulatis hospitibus, ipsi res eorum invaderent, 2 rumorem sparsit eodem loco hybernaturus: atque ita conjuratorum * consilio turbato, **Cam-**

I. **A**. Manlius COS] Committit Frontinus *μνημονιὸν ἀμαρτημῶν*, quod solenne est scriptoribus nimium festinantibus. Malè enim hoc stratagemata Manlio attribuit, quod verius C. Mario Rutilo, qui postea Censorinus dictus fuit, à Livio adseribitur. Vide illum lib. VII. Sed idem ille in primo consulatu suo collegam habuit

quendam Cn. Manlium Capitolinum, cognomento *ἐπιτάκτην* anno ab urbe conditâ, CCCXCVI. Exinde dubitat Scriverius, num fortè Cn. Manlius legendum sit, quod difficulter feram.

2. Rumorem sparsit] Spargit, P. Utitur sæpe præsentibus noster loco τῶν μελλόντων, aut præteritorum: quod elegantiz est.

* *Comm.*

Campaniam periculo liberavit, & ex occasione nocentes punivit.

II. L. Sylla, cum legiones civium Romanorum perniciofa seditione furerent, consilio restituit sanitatem effertis. 1 Propter enim annunciari iussit, hostem adesse, & ad arma vocantium clamorem tolli, signa canere: discussa seditione est, universis adversus hostem consentientibus.

III. Cn. Pompejus, trucidato ab exercitu Mediolani fenatu, ne tumultum moveret, si solos evocasset nocentes, mixtos eis, qui extra delictum erant, venire iussit: ita & noxii minore cum metu, quia non segregati, 2 ideoque non ex causa culpæ videbantur; accersiti, comparuerunt, & illi quibus integra erat conscientia, custodiendis quoque 4 nocentibus, attenderunt, ne illorum fuga inquinarentur.

IV. C. Cæsar, cum quædam legiones ejus seditionem movissent, adeo ut in perniciem quoque ducis viderentur consurrecturæ, dissimulato metu, processit ad milites, postulantibusque missionem, ultro minaci vultu dedit: exauctoratos pœnitentia coëgit satisfacere Imperatori, obsequentioreque in reliquum operas edere.

CAPIT

* *Consilio turbato*] Turbant sensum & sententiam, qui istud *turbato* delent. Quod tamen abest à P. & nonnullis vulgaris.

1. *Propter enim*] Quidam propter, testante Scriverio.

2. *Ideoque non ex causa culpa*] Scribo, ideo qui, &c. decisim.

3. *Accersiti, comparuerunt*] Haud melius P. *accersiri paruerunt*.

4. *Nocentibus attenderunt*] Modius *intenderunt*: alii, *accesserunt*.

D

I. Caudam

CAPUT X.

*Quemadmodum intempestiva postulatio pugnae
inhibeatur.*

EXEMPLUM I.

Q. SERTORIUS, quod experimento didicerat, imperem se universo Romanorum exercitui, ut barbaros quoque inconsulte pugnam exposcentes doceret, adductis in conspectum duobus equis, altero prævalido, altero admodum exili, duos admovit juvenes similiter affectos, robustum, & gracilem: ac robustiori imperavit, equo exili universam caudam abrumpere: gracili autem, valentiorum per singulos pilos vellere: 2 cumque gracilis fecisset quod imperatum erat, validissimus cum infirmi equi cauda sine effectu luctaretur: 3 jam, inquit Sertorius, naturam Romanarum cohortium per hoc vobis exemplum ostendi milites: insuperabiles sunt universas aggredientibus; eandem lacerebit & carpet, qui per partes attentaverit.

II. Idem,

1. **C**audam abrumpere] *Abripere*, P. & mox, *per singula vellere*, quomodo in nostris membranis & in Scriverianis etiam exaratum fuit. Sed præstat vulgatam scripturam servare, nisi forsan de glossemate suspecta sit. Propriè autem *vellere* dixit de pilis, qui per singula evelluntur. Unde & *volfella*, *regis heros*. Idem exemplum habes infra lib. IV. cap. 7. multò emendatius, quàm hoc loco editum, ubi manifesto præstat scriptura libris addicentibus; *alteri prævalido*, 3 *alteri admodum exili duos admovit juvenes*. Et videtur allusisse Flaccus II. Ep. 1. hisce versiculis:

*Vror permisso: caudaque pilos ut
equina*

*Paulatim vello, & demo unum:
demo etiam unum:*

*Dum cadat elusus ratione ruen-
tis acervi.*

2. *Cumque gracilis fecisset*] *Infra: cumque gracili successisset*. Et statim lege, *validissimus cum infirmi equi cauda sine eff. l.* Quod vulgò additur *in*, glossema est.

3. *Iam, inquit Sertorius, naturam R. C.*] Ita restituit Modius ex Vet. edit. cum vulgata lectio circumferretur mutila; *Iam, inquit Sert. R. C.* & istud *jam* à pluribus abesset.

1. *Hosium*

II. Idem, cum videret suos pugnae signum inconsulte flagitantes, crederetque rupturos imperium nisi congrederentur, permisit turmae equitum ad laceffendos hostes ire; laborantique submisit alias: & sic recepit omnes: tutisque & sine noxa ostendit, quis exitus flagitatum pugnam mansisset: obsequentissimisque inde eis usus est.

III. Agefilus Lacedaemonius, cum adversus Thebanos castra super ripam posuisset, multoque majorem hostium manum esse intelligeret, & ideo suos arcere à cupiditate decernendi vellet, dixit, 3 responso Deum se ex collibus pugnare jussum: & ita exiguo praesidio ad ripam posito, 4 accessit in colles. Quod Thebani pro metu interpretati transierunt flumen, & cum facile depulissent praesidium, ceteros insecuti avidius, iniquitate locorum à paucioribus victi sunt.

IV. Scorylo Dux Dacorum, cum sciret dissociatum armis civilibus populum Romanum, neque tamen tentandum arbitraretur, quia externo bello posset concordia in cives coalescere, duos canes in conspectu popularium commisit, hisque acerrime inter ipsos pugnantibus, lupum ostendit, quem protinus canes, ommissa inter se ira, aggressi sunt: quo exemplo prohibuit barbaros ab impetu 5 Romanis profuturo.

CAPUT

- 1. Hostium manum esse intelligeret.] Dele praecuntibus libris istud esse, quod supervacuum est.
- 2. A cupiditate decernendi.] Decertandi P. ut infra lib. II. cap. I. ex. 12. subitam hostibus necessitatem decernendi injecit. ubi similiter decertandi pro verbo principe in eodem legitur P. & nostro MS.
- 3. Responso Deum se ex collibus

- pugnare jussum] Oeds don' puzavns. Vide quae latius infra notamus.
- 4. Accessit in colles] Ad colles in Vett. nonnullis; δεξινωτερον: & paullo post, depepulissent, in nostris membranis: quod vehementer arripio.
- 5. Romanis profuturo] P. pro Rom. profuturo. & sic saepe.

CAPUT XI.

*Quemadmodum exercitus incitandus sit ad
prælium.*

EXEMPLUM I.

M. FABIVS & ¹ Cn. Manlius Coss. adversus Hetruscos, propter seditiones detrectante prælium exercitu, ² ultro simularunt cunctationem, donec milites probris hostium coacti, pugnam deposcerent, jurarentque se ex ea victores redituros.

II. Fulvius Nobilior, cum adversus Samnitium numerosum exercitum, ⁴ & successibus tumidum, parvis copiis necesse haberet decertare, simulavit unam legionem hostium à se corruptam ad proditionem, imperavitque (ad ejus rei fidem) ⁵ tribunis, & primis ordinibus & centurionibus, quan-

1. **C**N. Manlius] Scriptum in Scriverii membranis Cn. Manilius. In nostro P. Gn. Mallius. Istud mihi vitii suspectum est, hoc fecus. Græci Romanorum Manlium, *μανλιον* vel *μάλιον* solent scribere, nunquam *μανλιον*. Plutarchus in vita Ciceronis: *ἔτος δὲ ἡγεμόνα Μάλιον ἔχοντες*. Iterum: *αὐτὸς δὲ Μάλιον*. Malim tamen *Malium*, quàm *Malium*, consentientibus præsertim antiquis libris, & veteri inscriptione: AB. COLONIA. DEDUCTA. ANNO. XC. N. F. FULLIO. DUO. VIR. P. RUTILIO. CN. MALLIO. COSS. OPERUM. LEX. II. *Cneus* etiam & *Gneus* indifferenter mutantur: Sic Græcis invicem *Κνήσ* & *Γνήσ*.

2. *Utro simularunt cunctatio-*

nem] Perperam *cunctationem*, in nonnullis proleteriis.

3. *Se ex ea victores redituros*] Hoc melius est, quàm *victuros*, ut in P. legitur excusum.

4. *Et successibus tumidum*] *Apage* hinc *timidum*, quod in nonnullis depravatum est. *Successibus tumidus*, est victoriis elatus, *μεδω-εωδεις, δολεις*, successibus præliorum insolens, ut alibi loquitur. Et deinceps *perditionem* minus bene in nostro P.

5. *Tribunis, & primis ordinibus, & centurionibus*] Non audiendus est hoc loco Vir doctus, qui ex conjecturâ rescribendum retur, *primi ordinis centurionibus*. Nam *primi ordines* iidem, qui *primi ordinis centuriones*, ut supra notamus: quæ licet apud auctores conjungantur, tamen

tamen

quantum quisque numeratæ pecuniæ aut auri argentique haberet, conferret, ut præsentari merces proditoribus posset: se autem his qui contulissent pollicitus est, consummata victoria, ampla insuper præmia daturum. 2 Quæ sua persuasio Romanis alacritatem attulit & fiduciam: unde etiam præclara victoria, commisso statim bello, peracta est.

III. C. Cæsar adversus Germanos & regem Ariovistum pugnaturus, 3 confusus suorum animis, pro concione dixit, nullius se eo die opera, nisi decimæ legionis, usurum: quo

contamen ineptè confunduntur. Ita capiendus locus ille Cæsaris in VI. de Bello Gallico, vulgo non intellectus: *Labienus nocte tribunus militum, primisque ordinibus convocatis, quid sui consilii sit, proponit.* Solus Græcus interpret sensum assecutus est, qui vertit: ὁ Λαβιανὸς τῆς τε χλιείης, καὶ τῆς πρώτης ταξιαίης, συγκλήσεως. Sic & Quintilianus Declam. III. *Enimvero auctorem habet, hoc primi ordines jubent. Primi ordines*, pro ductoribus ordinum, eodem modo quo λόγον pro λογιστῆν dixit Strabo, ἰδιὸν λόγον de rationali Principis. Sic officia pro officialibus, principia pro principibus, in castris, αἰ ἀρχαί. Sic Marcellus Empiricus, *materia Caesarum*, Cæsarium uxores, & alia.

1. *Præsentari merces*] Scribo *representari*. Et sic postmodum in nonnullis expressum inveni. Nam *representare mercedes*, est statim exsolvere sine dilatione. Suetonius extremo Augusto: *quam summam representari iussit.* Idem Claudio: *pœnasque parricidarum representabat.* Alibi: *representatus pro operâ dignam cuique mercedem.* In-

de est *potestas representans* apud Teutullianum Apologetico, potestas representandi pœnas contemptorum Imperatoriæ Majestatis.

2. *Quæ sua persuasio*] Istud sua non agnoscit P. Et paulo post *commisso bello*, pro prælio. Vide supra notata.

3. *Confusus suorum animis*] Ita in omnibus seimè libris: & haud dubiè rectum est *confusus*: quod non uno loco cognovimus, & omnino lib. IV. cap. 5. eodem Cæsaris exemplo sanum invenimus, quanquam dissentientibus ibidem Vet. editionibus, in quibus *confusior animis* expressum fuit, pro *confusus*. Non dissimulabo tamen in membranis nostris *confusus* exaratum fuisse, quod æquè probum quidem, si modo foret receptum. Nihil moverim tamen, sed juvat potius inclinare in favorem nostri auctoris, aliorumque scriptorum. Livius lib. VI. *cum confusam eam ex recenti morsu animi vidisset.* Ita συνεχθὸς τῷ ψυχῷ dicunt Græci. Proclus Episcopus Constantinopol. ad Armenios de Fide: οἱ μετεῖως ἀδελφοὶ συνέχον ἡμῶν τῷ ψυχῷ. Ἐ τὸ λογιστῆν τῆ τοῦ πρώτου λόγου, &c.

consecutus est, ¹ ut decimani tanquam præcipuæ fortitudinis testimonio cogerentur; & ceteri pudore, ne penes alios gloria virtutis esset.

IV. Q. Fabius Maximus, qui egregie sciebat, & Romanos ejus esse libertatis, quæ contumelia exasperaretur, & à Pœnis nihil justum aut moderatum expectabat, misit legatos Carthaginem, de conditionibus pacis: ² quas cum illi iniquitatis & insolentiæ plenas retulissent, exercitus Romanorum ad pugnandum concitatus est.

V. Agesilaus Lacedæmoniorum dux, cum prope ab Orchomeno sociâ civitate castra haberet, comperissetque plebrosque ex militibus pretiosissima rerum deponere intra munimenta, præcepit oppidanis, ne quid ad exercitum suum pertinens reciperetur, quo ardentius dimicaret miles, qui sciret sibi ³ pro omnibus suis pugnandum.

VI. Epaminondas dux Thebanorum, adversus Lacedæmonios dimicaturus, ut non solum viribus milites sui, verum etiam affectibus adjuvarentur, pronunciavit in concione, destinatum Lacedæmoniis, si victoria potirentur, omnes viriles sexus interficere, uxoribus autem eorum & liberis in servitutem adductis, Thebas diruere: qua denuntiatione concitati, primo impetu Thebani Lacedæmonios expugnaverunt.

VII. ⁴ Leotychidas dux Lacedæmoniorum, pugnaturus

codem

1. *Ut decimani tanquam p. f. i. cogere[n]tur*] Hac lectione nihil verius, quam pari consensu reposuerunt curatores, Stevvechius, Modius & Scriverius. Depravatè legebatur antea, *ut decimani p. f. i. cogeret*. Cæterum pro *cogere[n]tur*, aliter Frontinus ipse *concitarentur* lib. IV. cap. 5. exemplo 11.

2. *Quas cum illi iniquitatis & insolentiæ plenas retulissent*] Primò *illi* supervacuum est in P. & pu-

to delendum. Deinceps *artulissent*, quod in aliis expressum, non probamus.

3. *Pro omnibus suis pugnandum*] Græci exponunt *δυνάμει & ἑξουσίᾳ*. Rectius *τῆ ἐπιτοχῆς*, quibus opponatur *τῆ ἐξέσεως*. Nam *Omnia sua* sunt, quæ moveri possunt.

4. *Leotychidas*] Perperam in Parisiensi fuit *Eutidas*, quod in omnes etiam optimos Codices irrepit. *Leotychidas* sincera lectio est; vel

ut

eodem die, quo classe vicerant focii, quamvis ignarus actæ rei, vulgavit nunciatam sibi victoriam partium, quo constantiores ¹ ad pugnam milites haberet.

VIII. A. Posturnius prælio, quo cum Latinis conflixit, oblata specie ² duorum in equis juvenum, animos suorum erexit, Pollucem & Castorem adesse dicens, ac sic prælium restituit.

IX. Archidamus Lacedæmonius ³ adversus Arcadas bellum gerens ⁴ aram in castris statuit, & circa eam duci equos noctu clam imperavit: quorum vestigia mane, tanquam Castor & Pollux ⁵ perequitasent, ostendens, adfuturos eosdem ipsis præliantibus persuasit.

X. Pericles dux Atheniensium initurus prælium, ⁶ cum animadvertisset lucum, ex quo utraque acies conspici poterat, densissimæ opacitatis, vastum alioqui & Diti patri sacrum, ingentis illic staturæ hominem, altissimis cothurnis, & veste purpurea, accoma venerabilem, in curru candidorum equorum sublimem constituit, qui dato signo pugna, procheretur; & voce Periclem nomine appellans, cohortaretur

ut in nonnullis, *Leotychides*, Græcâ formâ. Sic *Leonidas*, *Polyxenidas*, Λεωνίδης, Πολυξενίδης; & alia.

1. *Ad pugnam milites*] MS. *animos*.

2. *Duorum in equis juvenum*] Florus bello Latino: *Ea demum atrocitas fuit prælii, ut interfuisse spectaculo deos fama tradiderit, duos in candidis equis; Castorem atque Pollucem nemo dubitavit. Ubi tamen demum armis denique positum manifestò liquet. Alterum quod sequitur, animos suorum erexit, est ἐπιβαλεῖν sive ἐπιπροσέειν vñ. Exemplo XIX. ut concitaret animos popularium. Livio aliisque dare vel injicere mentem.*

3. *Adversus Arcadas*] Vetus Cod. P. cum spiritu legit *Archadas*. Sed *Arcadas* pro *Arcades*, Ἀρκάδων. Lib. II. cap. 3. *Cleandridas adversus Lycaonas densam instruxit aciem*. Sic alibi dixit *Sammitus, Thracas, Macedonas*; de quibus vide *Charisium* lib. I.

4. *Aram in castris statuit, & circa eam*] *Mendosè* legebatur antea; *arma in castris statuit, & circa ea*.

5. *Perequitasent*] *Scripturarius, præterequitasent*.

6. *Cum animadvertisset lucum*] Ita *Modius* rescripsit, cum vulgò malè *locum* poneretur. *Luci* enim vasti dicebantur & religione Diti

taretur eum, 1 diceretque, Deos Atheniensibus adesse: quo penè 2 ante conjectum teli hostes terga verterunt.

XI. L. Sylla, quo paratiorem militem ad pugnandum haberet, prædici sibi à Diis futura simulavit. 3 Postremus etiam in conspectu exercitus, priusquam in aciem descenderet, signum modicæ amplitudinis, quod Delphis sustulerat, orabat, petebatque, ut promissam victoriam maturaret.

XII. C. Marius 4 sagam quandam ex Scythia habuit, à qua se dimicationum eventus 5 prædiscere simulabat.

XIII. Q. Ser-

consecrati; quod præter Poëtas alii Scriptorum loquuntur; & hoc loco noster Frontinus. Glossæ: *Λιεύς*, ἄλο. Hefychius: ἄλοσι τερδρη. Sic vocant loca arboribus confita, & Silvano vel Diu sacra.

1. *Diceretque, Deos Atheniensibus adesse*] Mos antiquus, & tragœdium observatus, DEUM EX MACHINA ADHIBERE. Solebant ad hæc commenta magni duces plerumque confugere, cum vis aut ratio humana non satis valeret ad id, quod concupiscunt, efficiendum. Sic Epaminondas persuasit militibus, Deos iter suum sequi, ut præliantibus ipsis adessent. Sic Sylla, quo paratiorem militem haberet, prædici sibi à Diis futura simulavit. Sic Pisistratus tyrannus, cum eiectus è civitate fuisset, commentus est illud de Pallade arma, à quâ in currum imposta, edicendum curavit præconibus; Pisistratum in civitatem, atque adeo in arcem restitui; cum revera esset mulier nomine Phya ingenti corporis statura, ita subornata, ut speciem Palladis præbere videretur.

Sic solebant antiqui *ἦες δὲ μνηστῆς*, vel *ὀτρύνοντας* passim inducere; quod & Poëtis familiare est, quibus hic vel ille Deorum *ἰδὲ πολυφάρτες ἐνῆες* Græcis aut Trojanis, & *πρὸ δ' ἐν θυμῷ ἦνε ἰδὲ κῆρ' ἦνε* aut *ἐν ῥῆσιν ἄγεε*, Virgilius: *Bellatorque animo Deus incidit* —

2. *Ante conjectum teli*] *Primo conjectu teli*; P.

3. *Postremus etiam*] *Istud etiam scripti nostri autoritate jubemus exulare.* Paullo post *descederet*, quod in eodem repertum, non probatur. Nam *descendere* est *καταβαίνειν*. Inde *καταβαίεις* & *ἀνύβασις*.

4. *Sagam quandam ex Scythia*] *Veteres ex Syria legunt: quod convenit historia Plutarchi; & Modius in medio relinquit.* Et sic quoque noster Parisiensis. In membris scriptum fuit, *Sagam quandam Scythiâ h.* ut sit, *saga Scythia, Scythica* vel *ex Scythia*. Sic *hospes Zacyntho*, *Zuxuῦθρον*, & similia apud Plautum. Quod vehementer velim.

5. *Prædiscere*] *Scribe prædicere, meo periculo.*

XIII. Q. Sertorius, cum barbaro & rationis indocili milite uteretur, 1 cervam candidam insignis formæ per Lusitaniam ducebat, & ab ea, quæ agenda, aut vitanda essent prænoscere se asseverabat, ut barbari ad omnia tanquam divinitus imperata obedirent.

(Hoc genere 2 Strategematicôn non ea tantum parte utendum est, qua imperitos existimabimus esse, apud quos his utemur, sed multo magis ea, quæ talia erunt, excogitantur, ut ab his monstrata credantur.)

XIV. Alexander Macedo sacrificaturus, inscripsit medicamento aruspis manum, quam ille extis erat suppositurus: literæ significabant victoriam Alexandro dari, quas cum jecur calidum rapuisset, & à rege militi esset ostensum, auxit animum, tanquam Deo spondente victoriam.

XV. Idem fecit * Innides aruspex; prælium Eumene cum Gallis commissuro.

XVI. Epaminondas Thebanus, adversus Lacedæmonios fiduciam suorum religione adjuvandam ratus, arma quæ ornamentis affixa in templis erant, nocte subtraxit, persuasitque militibus, Deos iter suum sequi, ut præliantibus ipsis adessent.

XVII. Age-

1. *Cervam candidam insignis formæ*] Agellius lib. XV. cap. 22. *Illud ad Sertorii nobile est: Cervæ albæ eximia pulchritudinis & vivacissimæ celeritatis à Lusitano ei quodam dono data est. Hanc sibi oblatam divinitus & instructam Diana numine colloqui secum, monereque & docere, quæ utilia factu essent, persuadere omnibus instituit: ac, si quid durius videbatur quod imperandum militibus foret, cervæ sese monitum prædicabat.*

2. *Strategematicôn*] Multum fallitur, immo gravissimè hallucina-

tur Stevvechius, qui hæc sequentia usque ad ex. XIV. tanquam glossata suspicatur, & aliundè intrusa. Scriverius obscurum locum equidem agnoscit, & coniecit aliquando legendum in fine, *ut ab Diis monstrata credantur*, pro, *ut ab his &c.* Integrum locum debemus emendatum Salmasio: *Hoc genere Strategematicôn, &c. Sed multi magis ea quæ tales non erunt, excogitantur, ut his monstrata credantur. Quæ tales non erunt, id est, imperiti non erunt: exponente Scriverio.*

XVII. Agesilaus Lacedæmonius, cum quosdam Persarum cepisset, quorum habitus multum terroris præfert, quoties veste tegitur, nudatos militibus suis, ut alba corpora & umbratica contemnerent, ostendit.

XVIII. Gelo Syracusarum tyrannus, bello adversus Pœnos suscepto, cum multos cepisset, infirmissimum quemque præcipue & ex auxiliaribus, qui nigerrimi erant, nudatum in conspectu suorum produxit, ut persuaderet contemnendos.

XIX. Cyrus rex Persarum, ut concitaret animos popularium, tota die in excidenda quadam silva eos fatigavit, deinde postredie præstitit eis liberalissimas epulas, & interrogavit, utro magis gauderent: cumque ei præsentia probassent: Atqui per hæc (inquit) ad illa perveniendum est: Nam liberi beatique esse, nisi Medos viceritis, non potestis. atque ita eos ad cupiditatem prælii concitavit.

XX. L. Sylla, qui adversus Archelaum præfectum Mithridatis apud Pirea pigrioribus ad prælium militibus utebatur, opere eos fatigando compulit ad poscendum ultro pugnae signum.

XXI. Q. Fabius Maximus veritus, ne qua fiducia navium, ad quas refugium erat, minus constanter pugnaret exercitus, incendi eas, priusquam iniret prælium, iussit.

CA-

* *Innides aruspex*] Scriverius emendat *Sumides* aut transpositè *Sundines*: quod utrumque rectum. In P. legitur malè *hostes*, pro *aru-*

spex, quod tamen est *δοῦ παλαῖς ἄξος*.

I. *Ex auxiliaribus*] *Auxiliari-
ribus*, P.

† Lem-

CAPUT XII.

† De dissolvendo metu, quo milites ex adversis omnibus conciderunt.

EXEMPLUM I.

SCIPIO ex Italia in Africam i transportando exercitum, cum egrediens navem prolapsus esset, & ob hoc attonitos milites cerneret, id quod trepidationem afferebat, constantia & magnitudine animi, in hortationem convertit:

2 Et ludite (inquit) milites, Africam oppressi.

II. C. Cæsar, cum forte conscendens navem lapsus esset,

3 Teneo te terra mater, inquit: qua interpretatione effe-

cit,

† Lemma capitis in P. prænotatum erat: *De dissolvendo metu, quem milites adversis conceperunt omnibus.* Sine dubio melius, quam quod degenetres ac vilioris notæ exhibent, *omnibus, àvτῶν ἑπιεικῶς*.

I. **T**ransportando] Parisiensis transportato præfert: & statim, *navē prolapsus.*

2. *Et ludite (inquit) milites]* Idem liber exhibuit legendum cum aliis, quos inspexit Modius: *Et audite (inquit) milites:* quorum neutrum tamen Modio probatur. Janus Gulielmius Vir summus, apud Stevvechium restituēbat, *Et plaudite (inquit) milites:* unde Stevvechius, *ea plaudite* legendum divinabat, quod antiquum pro *plaudite:* & hinc illud *ludite* ab indoctis librorum descriptoribus suppositum esse volebat. Nobis laudatur conatus amborum, non ta-

men assequendo admittitur. Nec paullo melius est, quod Scriverius excogitavit; *Et videte, inquit, milites,* non habet enim, quo nitatur, nisi solâ conjecturâ. Vir summus Phil. Rubenius voluit: *Ludens, inquit, milites Africam oppressi.* Omnino certum est, par quicquam desiderari; quod depravatum protinus haud facillè restituetur.

3. *Teneo te, terra mater, inquit]* Amicorum & amantium vox est in comædiis, TENEŒ TE, cum conveniunt. Sic uxor Faustum adloquitur, tanto post tempore visum amplexu retinens apud Clement. ΕΧΩ ΣΕ φάσσε τὴν γῆν πάλαι γλυκύνητον, πῶς ἀπὸ ζῆλός, ὅς ἀς τὸ θνήσκει μὴ ἐξ ἀπὸ ἐν ἡμέτερον. Cæsar autem per matrem, terram quoque intelligebat, ut est apud Suetonium in ejus vitâ. Aliquid simile factum ex parili narratione colligas de Bruto & Tarquini

nii

cit, ut repetiturus illas, 1 à quibus proficiscebatur, terras videretur.

III. 2 T. Sempronius Gracchus Cos. acie 3 adversus Picentes directa, cum subitus terræ motus 4 utrasque partes confudisset, exhortatione confirmavit suos, & impulit, ut consternatum superstitione hostem invaderent, * adhortatusque devicit.

IV. Q. Sertorius, cum equitum scuta extrinsecus, equorumque pectora cruenta subito prodigio apparuissent, victoriam portendi interpretatus est, quoniam illæ partes forent hostili cruore respergi.

V. Epaminondas Thebanus, contristatis militibus, quod ex hasta ejus ornamentum, insulæ more dependens, ventus ablatum in sepulchrum Lacedæmonii cujusdam depulerat;

Nolite

nii filiis, quibus, cum oraculum Delphici Apollinis peterent, responsum est, ejus imperium fore, qui primus matrem reversus oscularetur. Quod solus Brutus agnoscens, de navi egressus, simulans casum, osculatus *παλαμώδεσσι*, ceu *tellurem antiquam matrem*, ut Poëta loquitur; & exinde imperio potitus est. Notum porro illud Cæsaribus somnium, per quietem matri stuprum intulisse visum; quo admocebatur, futurum esse, ut orbem terrarum subigeret: quando mater, quam subjectam sibi vidisset, non alia esset quam terra, quæ omnium parens haberetur. *Σημείον ὅδ τῆς πατρὸς αἰδέσεως*. Plinius: *Terra uni rerum natura partium, ætæ propter merita, cognomen indidimus matrem venerationis.* Orpheus antiquissimus Vates: ΓΑΙΑ ΘΕΑ, μήτε μολίσειν θνητῶν τ' ἀφροσύνας. Ita ibi legendam, pro

μήτε μολίσειν θνητῶν ἀφροσύνας. Sed hæc in transitu dicta sunt.

1. *A quibus proficiscebatur*] Excludit præpositionem P.

2. *T. Sempronius*] Immo, *P. Sempronius Sophus Cos*: Perperam hic T. Sempronius Gracchus Cos. pro P. Sempronio Sopho suppositus à librariis, notante Scriverio.

3. *Adversus Picentes*] In optimis membranarum meis exaratum fuit *Picantes*, quod quomodo ferri possit, non video, nisi *Picans* dictum sit ut *Campans* aut *Lucans*; quæ apud alios scriptores integra leguntur. Sed vulgata scriptura melior est, cum *Picentes* *ἔθνη* sit à Piceno, quod Provincia nomen; unde *Picentes*, *Picentini* & *Picentici*; nunquam *Picantes*.

4. *Verasque partes*] Hoc melius, quam quod supprimunt quidam vulgati τὸ partes.

* Ad-

Nolite (inquit)
cur invenit
VI. Iden
advertere
stendunt.
VII.
cum fedile
tristi sign
(inquit)
VIII

* Adhor
P. Modius a
1. Sepulc
nator] No
Inhibe autem
fio, etiam v
Sacerdotes
velabantur
& ita Pot
Livius ven
Glossæ: Pe
insula: et
supplices,
& alium
antiquari
sepulchr
gendus d
lib. IV. c
manorum
2. C
aliter illa
culo laps
ducent.
vocat, q
hec non
tantum m
therici. U
stetor, A
cum: App

Nolite (inquit) milites trepidare, Lacedæmoniis significatur interitus. 1 Sepulchra enim funeribus ornantur.

VI. Idem, 2 cum fax de cælo nocte delapsa, eos, qui adverterunt, terruisset; Lumen (inquit) hoc Numina ostendunt.

VII. Idem instante adversus Lacedæmonios pugna, cum sedile, in quo resederat, succubuisset, & id vulgo 3 pro tristi significatione confusi milites interpretarentur; Imo (inquit) vetamur sedere.

VIII. * L. Sulpitius Gallus † defectum Lunæ imminentem,

* *Adhortatusque*] *Hortatusque* P. Modius *adoratusque*.

1. *Sepulchra enim funeribus ornantur*] Nonnulli legunt, *insulis*. Insulæ autem, teste Varrone & Festo, erant velamenta lanea, quibus Sacerdotes & hostiæ, templeaque velabantur. Græci *σέμιμβρα* vocant, & ita Polybii *σέμιμβρα* lib. XVI. Livius vertit *insulas* lib. XXXI. Glossæ: *Velamentum, σέμιμβρα*. Item, *insula*: *σέμιμβρα*. Istitis velabantur supplices, qui aliquid postulabant; & alium harum usum ex geminis antiquariis cognovimus; nunquam sepulchra ornabantur. Omnino legendus doctissimus Kirchmannus lib. IV. cap. 3. de Funeribus Romanorum.

2. *Cum fax de Cælo*] Aliter hæc, aliter illa Poëtæ intelligenda: *De cælo lapsa per umbras Stella facem ducens*. --- Tales Græci *Διόσκουρος* vocant, quarum Poëta meminuit. At heic non stella cælo delapsa, sed tantum mera fax, *δρόριον* ignis ætherei. Lege *ἄστὴρ ἢ Διόσκουρον ἀστὴρον*, Aristot. I. Meteorologicorum. Apulejus de mundo: *sunt &*

alia ejusmodi imaginum genera, quas Græci faces nominant. Faces, λαμπάδεις vocat auctor libelli de mundo. Aurelius Victor in Juliano: *ac ne noctu quidem visus ingens globus cælo labi, diem belli cautum præstitit*. Ammianus libro XXV. de tali face, sive globo: *Errat autem nitor igneus iste, quem Διόσκουρα nos appellamus, nec cadens unquam, nec terram contingens*. Achilles Statius in Arati Phœnomena, *ἄστρον ἠομήτων*. Οἱ δὲ τίτις εἰς τίπον μετεωροῦ, καλῶνται ἀπτοντες, ἢ Διόσκουρος. γίνετο, τῶν ἀστέρων ὑπὸ πνεύματι πνεύματων, ἢ οἰονεὶ ἀπὸ τῆς ἀφίεντων διὰ τὸ σημαίνει ἀέριον εἶπεν Ἀργεῖο τῆτο. quæ eadem apud Heronem Alex. leguntur. Arati versus sunt:

Ὅπῃθεν ῥυμὶ ὑπολευκὰ
νονται,
Δειδέχθαι κείνοις ἀντὶ τοῦ ἰδὲν ἐγ-
χρηθῆναι
Πνεύματι — &c.

3. *Pro tristi significatione*] Redundat excipere, quod aliàs inferum legitur in P.

* L. Sul-

tem, ne pro ostento exciperent milites, prædixit futurum, additis rationibus causisque defectionis.

IX. Agathocles Syracusanus adversus Pœnos simili ejusdem sideris diminutione, qua sub diem pugnae, ut prodigio milites sui consternati erant, ratione qua id accideret exposita, docuit quidquid illud foret, ad rerum naturam, non ad ipsorum propositum pertinere.

X. Pericles, cum in castra ejus fulmen decidisset, terrissetque milites, advocata concione, lapidibus in conspectu omnium collisis, ignem excussit, sedavitque turbationem, cum docuisset et similiter nubium adritu excuti fulmen.

XI. Timotheus Atheniensis, classe dimicaturus adversus Corcyreos, gubernatori suo, qui proficiscenti jam classi signum receptui cœperat dare, quia ex remigibus quendam sternutantem audierat; † Miraris (inquit) ex tot millibus unum perfrixisse?

XII. Cha-

* *L. Sulp. Gallus*] Fortè, *C. Sulpicius in Gallis*. Vide lib. II. c. 4. ex. 5.

† *Cum defectum Luna*] Idem ex pari causa effectus in nocturno prælio Pompejum inter & Mithridatem, apud Plutarchum & Dionem: τὴν ἃ περιχρὴν ἐπηξήσεν ἡ σελήνη ἢ νυκτὸς ἐκλιπῆσαι, καὶ ὅτι τὴ ἐπιπέσθη (καίτοι τοῖς Ἰουδαίοις καὶ τὸ πικρῶτα φόβον φέρε) &c.

1. *Ejusdem sideris diminutione*] hoc est, Luna, ἐξαιρέτως. Plinius Paneg. de Sole: quod terra genuit, quod sidus aluit, &c.

2. *Similiter nubium adritu excuti fulmen*] Secundum Physicos, qui dicunt collisione nubium fulmen creati. Plerique omnes scriptorum naturalium eâ comparatione utuntur collisorum inter se lapidum ad exprimendam excussit fulminis naturam, aut emicantis

coruscationis. Apulejus de Mundo: *Quando perfracta nubecula patefecerit cœlum, ignescunt penetrabiles spiritus, emicatque lux clara, hoc dicitur coruscare. Quippe ubi nubes adflicta, cen ignifera saxa adritu, ignem ex se dat, obtutus velocius illustriora contingit, audient dum ad aures venit, serior sensu concipitur.* Vetus Interpres Juvenalis: *nam ex nimio statu vel certamine ventorum nubes inter se collisa tonitrua & coruscas* (vulgò malè *coruscus*) *veluti saxa inter se collisa ignem excutiunt.* Alexander Aphrodisæus ἐκπύρωσι quæ ἀστροπῆ dicitur, ita fieri dicit nubium collisarum inter se flictu, ὡς ἐπὶ πυρεκτόλων λίθων. *Lapides collisi sunt πυρεκβολοὶ λίθοι* malè posteriores interpretantur *igniarium*, vel *εὐρυμῆν lapidem*, πυρεκβολοὶ λίθων.

† *Mi-*

XII. Chabrias Atheniensis classe dimicaturus, excusso ante navem ipsius fulmine, exterritis per tale prodigium militibus; Nunc (inquit) potissimum ¹ incunda pugna est, cum Deorum maximus Jupiter ² adesse numen suum classi nostræ ostendit.

SEXTI

† *Miraris (inquit) ex tot millibus unum perfrixisse*] Malè perfrinxisse supponunt ineptiores editi. Obiter emendabimus Vegetium pari mendo corruptum: *Qui ex perfrictione febris rigidus est*: quo loco *perfrictione* nemo nisi febriculosus hortebit. Ita & alibi *perstrinctio* corruptè pro perfrictione, & æstus opponuntur apud eundem auctorem. Caterum illud non insulsè à Timotheo projectum fuit ad averruncandum malum omen, quod ex sternutamento veteres augurabantur. Nam & sternutantes omnis causa salutæ moris erat usitatâ formulâ: ZEY ΣΩΣΟΝ, vel ΣΗΘΙ. Plinius lib. XXII. cap. 2. *Cur sternutamentis salutamur? Quod etiam Tiberium Casarem tristissimum (ut constat) hominum, in vehiculò exegisse tradunt.* Apulejus lib. IX. Milesior. solenni exemplo hunc etiam ritum subindicat: *Pone vergum ejus marinus acceperat sonum sternutationis: quod cum putaret ab eâ profectum, solido sermone salutem ei fuerat imprecatus: & iterato rursum, & frequenter sæpius.* Hoc et

iamnum à nobis eadem benedicendi formulâ & salutis omine scimus observari; quod & Græcis juxta solenne fuisse Aristoteles innuit in Problem. quærens, *Διὸς π τῶν ἄλλων πνεύματων αἱ ἐξοδοί, οἷον φύσης ἔ ἐρυγμῆ, ἐχ ἰσχυρί, Η Δ Ε ΤΟΥ ΠΤΑΡΜΟΥ ΙΕΡΑ*: Nam postquam dixit, *τὸ πνεῦμα κενόφαλῆς πνεύμα* esse, subjungit, *Διὸς τὸ ἰερώτατον ἐν ἐναι τὸ τόπον, ΚΑΙ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΩΣ ΙΕΡΟΝ ΠΡΟΣΚΥΝΟΥΣΙΝ.* Idem probat Epigramma Græcum:

Οὐδὲ λέγων, ZEY ΣΩΣΟΝ ἴσταν
πνεύματι.

1. *Incunda pugna est*] Quidam *incunda*, ex affinitate literarum. Perpetam.

2. *Adesse numen suum*] Scriptum *lumen* in membranis nostris, quibus hac in parte non adscriptulam. Adscriptis, oræ quidam *fulmen*, quod placeret, nisi *numen* esset germana scriptura. Erat autem *fulmen* *νεφέλας*, minus monitorium. De quo pulchrè Cæcinnæ apud Senecam, qui varia fulminum nomina posuit.